

Trygg, tydelig og forutsigbar
Tilrettelagte prosesser for barn

Copyright © 2025 UDI: Utlendingsdirektoratet.

Håndboken er utarbeidet av UDIs barnefaglig nettverk, i samarbeid med dr. polit. Åse Langballe og professor Jon-Håkon Schultz. Solgunn Flatebø Solberg og Thale Moen har vært redaktører.

Illustrasjoner og layout: UDI

Trykking: Copycat

Henvendelser om håndboken kan rettes til UDI.

Anbefalt referanse:

UDI: Utlendingsdirektoratet (2025). Trygg, tydelig og forutsigbar - tilrettelagte prosesser for barn. Utlendingsdirektoratet, Oslo.

Forord

Barn har en rekke selvstendige rettigheter i kraft av at de er barn, gjennom norsk og internasjonalt regelverk. Disse rettighetene gjelder uavhengig av hvilken utlendingsrettslig status barnet har. Som utøvende myndighet på utlendingsfeltet har UDI en forpliktelse til å sikre at barns rettigheter blir ivaretatt. Videre skal vi sikre at barnets beste er et grunnleggende hensyn når vi behandler saker og fatter beslutninger som berører barn, innenfor våre ansvarsområder.

UDI har over tid hatt høy oppmerksomhet om å styrke barnefaglig kompetanse og skape bedre brukerprosesser for barn.

De felles prinsippene, som gjelder for hele UDI, er viktige for å bidra til en samlet og helhetlig organisasjon med felles forståelse. Prinsippene må operasjonaliseres og tilpasses de ulike prosessene og den enkeltes oppgaver. Prinsippene skal ikke føre til at vi bruker mer tid eller at prosessene i UDI blir mer omfattende, men de skal sikre at vi når målene våre på en god måte og at vi operasjonaliserer barnets beste på en faglig forankret måte. Dette innebærer at vi justerer vurderingene vi gjør i sakene våre og måten vi møter barn på.

UDIs barnefaglige prinsipper er utviklet sammen med fagekspertene Jon Håkon Shultz og Åse Langballe. Disse kjenner utlendingsforvaltningen godt, og har god forståelse for handlingsrommet og rammene våre.

Snorre Sæther
direktør

Innhold

1 Barnefaglige prinsipper	12
1.1 Hvorfor er barnefaglige prinsipper i UDI nødvendig?	12
1.2 Barn er sårbare i kriser	13
1.3 Barnets beste i UDIs arbeid	13
1.4 Prinsippene er basert på forskning	14
1.5 Felles tilnærming i et helhetlig perspektiv.....	16
2 Veiledningstjenesten	20
2.1 Trygghet i veiledningstjenesten	21
2.2 Hvordan veileder vi barn via telefon?	21
2.3 Hvordan veileder vi barn via chat?	21
2.4 Hvordan veileder vi barn via e-post?	22
2.5 Hvordan svarer UDI på svartjenesten ung.no?	22
2.5.1 Forutsigbar og tydelig veiledning.....	23
3 Opphold	24
3.1 Tydelighet gjennom god informasjon	24
3.2 Hvordan kan vi skape forutsigbarhet for barn?	27
3.3 Trygghet gjennom enkle prosesser	27

4 Beskyttelse	28
4.1 Når vi opplyser saken gjennom asylintervju og samtaler med barn	28
4.1.1 Trygghet og forutsigbarhet i forkant av intervjuet	28
4.1.2 Under intervju og samtale	30
4.1.3 Når informasjon barnet gir, er noe annet enn opplysningene vi har	31
4.1.4 Når temaene er spesielt vanskelige å snakke om	31
4.2 Når vi fatter vedtak i en søknad om beskyttelse	32
4.2.1 Gjennomføring av vedtakssamtaler	33
4.2.2 Tilbud om samtale til barn som har ventet lenge	33
4.3 Når vi veileder og gir generell informasjon til grupper barn	35
5 Retur	35
5.1 UDI sikrer de barnefaglige prinsippene i informasjons- og motivasjonsarbeidet	36
5.1.1 Informasjon til enslige mindreårige	37
5.2 Motiveringsarbeid i asylmottak	37
5.3 UDI sikrer de barnefaglige prinsippene i saksbehandlingen, gjennomføringen av returen og reintegreringen	39
5.3.1 Hvordan ivaretar vi barnet i saksbehandlingen?	40
5.3.2 Hvordan ivaretar vi prinsippene ved returen og reintegreringen?	40
5.3.3 Hva er særskilt for retur av enslige mindreårige asylsøkere?	41
6 Utvisning	41
6.1 Forutsigbar prosess	43
6.2 Tydelig informasjon	43
6.2.1 Informasjon i forhåndsvarsel	43
6.2.2 Informasjon i vedtak	44
6.3 Trygg saksbehandling	45
6.3.1 Hvordan trygge foreldre og verger?	45
6.4 Trygghet i møte med UDI	45
6.5 Trygge samarbeidspartnerne våre i møte med barn	46

7 Tilbakekall	46
7.1 Hvordan bidra til å trygge barn?	47
7.2 Hvordan kan lange ventetider påvirke barn?	48
7.3 Tydelig informasjon og mulighet til å uttale seg	48
7.4 Hvordan bidra til forutsigbarhet i vurderingen av tilbakekall?	50
8 Mottak og retur	50
8.1 Barnekonsekvensanalyse	51
8.2 Trygghet i asylmottak	52
8.2.1 Innkvartering	52
8.2.2 Kontroll	53
8.3 Tydelighet i asylmottak	53
8.3.1 Informasjon	53
8.4 Forutsigbarhet i asylmottak	55
8.4.1 Veiledning og deltagelse av foresatte	55
8.4.2 Oppfølging av asylmottakene og arbeidet med barn og unge	55
8.5 Enslige mindreårige og barnefaglige prinsipper	56
8.5.1 Trygghet	56
8.5.2 Tydelighet	57
8.5.3 Forutsigbarhet	57

Barnefaglige prinsipper i UDI

Fellesdel

1 Barnefaglige prinsipper

De barnefaglige prinsippene gir saksbehandlere i UDI en felles forståelse for barns grunnleggende behov og utvikling.

Prinsippene er utledet fra forskningsbasert kunnskap, og er ment å være veiledende i saker der barn er involvert. Et overordnet mål er at prinsippene skal tydeliggjøre UDIs kunnskapsbaserte barnefaglige praksis, og at barn og ungdom skal få tilbud om hjelp og tilrettelegging, slik at de ikke tar skade av prosessene de blir en del av.

1.1 Hvorfor er barnefaglige prinsipper i UDI nødvendig?

- **Sikre ivaretagelse av barns særegne rettigheter**

Barn har gjennom norsk og internasjonalt regelverk en rekke selvstendige rettigheter i kraft av at de er barn. Disse rettighetene gjelder uavhengig av hvilken utlendingsrettslig status barnet har. UDI skal sikre at barnets beste er et grunnleggende hensyn ved saksbehandling og beslutninger som berører barn innenfor sine ansvarsområder. Som utøvende myndighet på utlendingsfeltet, er vi forpliktet til å sikre at barns rettigheter blir ivare tatt.

- **Sikre felles forståelse på tvers i UDI**

Vi og samarbeidspartnerne våre møter barn i ulike sammenhenger, og tar beslutninger som påvirker dem, direkte eller indirekte. I mange utlendingsaker møter vi ikke barna selv,

men har hovedansvaret for informasjon som gis, innhenting av opplysninger og beslutninger som tas. UDI har ansvaret for å tilrettelegge for at hele saksprosessen er mest mulig forutsigbar og forståelig for barna. Vi har ansvar for å legge til rette for en trygg innkvartering i asylmottak og god ivaretagelse av omsorgen for enslige mindreårige asylsøkere. Vi må legge til rette for at instanser og etater vi samarbeider med og som møter barna, blir i stand til å gi god og tydelig informasjon, som skaper en opplevelse av sammenheng og helhet for barna. Vi har også ansvar for at de som samtaler med barna gjør dette på en måte som fører til at prosessen blir mest mulig begripelig og håndterbar for barna.

I direktørmøtet 14. august 2024, besluttet UDI at vi skal utvikle egne barnefaglige prinsipper som skal gi føringer for det barnefaglige arbeidet og hvordan vi ivaretar barneperspektivet.

- **Fra ord til handling**

Vi ønsker å operasjonalisere forståelsen av barnets beste i alle brukerprosessene i UDI. Derfor har vi utviklet barnefaglig prinsipper for arbeidet vårt. Barnefaglige prinsipper for hele UDI bidrar til en samlet og helhetlig

organisasjon med en felles forståelse for det barnefaglige arbeidet. Prinsippene skal operasjonaliseres i de ulike prosessene og den enkeltes oppgaver i UDI. Prinsippene skal bidra til at måten vi arbeider på, er faglig forankret. Prinsippene skal ikke føre til merarbeid, men heller god måloppnåelse og effektivitet. Vi skal ivareta barn på en god måte i prosessene våre innenfor de rammene vi har. Dette innebærer at vi justerer måten vi møter barn på og vurderingene vi gjør i sakene våre. UDI har utarbeidet en overordnet veileder som skal tydeliggjøre hvilke barnefaglige prinsipper som skal ligge til grunn for arbeidet vårt. Veilederen er laget av barnefaglig nettverk i UDI, sammen med professor Jon-Håkon Schultz og dr. polit. Åse Langballe.

1.2 Barn er sårbare i kriser

Barn er ofte sårbare i krisesituasjoner fordi de mangler kognitiv kapasitet og livserfaring for å forstå og håndtere verden rundt seg. Dette gjelder alle barn. Når barn opplever gjentatte skremmende opplevelser, og samtidig ikke får hjelp av omsorgspersoner til å regulere eller ta kontroll over følelsene frykten vekker, opplever de et dobbelt belastningsforhold.

UDI har ansvaret for prosesser hvor barn ofte er i situasjoner som gjør dem særlig sårbare, for eksempel ved familiegjenforening eller foreldres utvisning eller tilbakekallsaker. Enslige mindreårige asylsøkere og barn og ungdom som reiser med familie fra land i konfliktsituasjoner, befinner seg ofte i en situasjon som er preget av høy grad av stress. I slike

situasjoner er barn sårbare, og særlig de som tidligere har opplevd traumatiserende hendelser. For mange av disse barna kan møtet med utlendingsforvaltningen i Norge i seg selv virke skremmende og skape høy grad av uforutsigbarhet og stress. Dersom utlendingsforvaltningen ikke tar hensyn til barns behov for tilrettelegging for å oppleve trygghet, kan det føre til at direkte og indirekte møter fremstår som mer skremmende for barn enn de trenger å være.

UDI har over flere år jobbet for å heve den barnefaglige kompetansen, og har utviklet egen informasjon til barn, blant annet på Asylbarn.no. Det er likevel slik at utlendingsforvaltningen administrerer et komplekst og dynamisk felt, der mange faktorer spiller inn – noe som er utfordrende for søkeren å sette seg inn i. For barn og ungdom kan det være umulig å forstå disse prosessene uten hjelp og tilrettelegging.

1.3 Barnets beste i UDIs arbeid

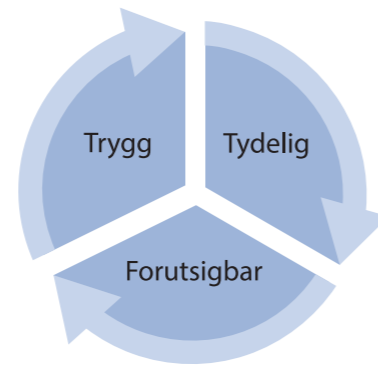
UDIs barnefaglige prinsipper skal bidra til at barn og ungdom ikke tar skade av prosessene de er en del av, ved at prosessene er forståelige og meningsfulle. UDIs arbeid skal gjennomføres slik at vi legger til rette for barnets beste, innenfor de oppgavene UDI er satt til å løse. Prinsippene skal sikre at vi jobber forebyggende gjennom å være forutsigbare og forståelige. På den måten unngår vi at barn og ungdom opplever situasjoner og prosesser som unødvendig skremmende eller stressende. UDI skal unngå å påføre barn og unge skadelig stress. Når vi tilrettelegger for barn, kan vi bidra til bedre og mer forståelige prosess-steg for barn og foreldre. Barnefaglige prinsipper skal

bidra til å sikre at vi ivaretar barns rettigheter i alle brukerprosessene, inkludert retten til informasjon, retten til å bli hørt og retten til omsorg.

UDI har utarbeidet tre styrende barnefaglige prinsipper: trygg, tydelig og forutsigbar. Prinsippene overlapper og utfyller hverandre. Målet er å gjøre prosessene så begripelige og håndterbare som mulig for barnet. De barnefaglige prinsippene innebærer følgende:

- **Trygg**
UDI gir klar og tydelig informasjon og sikrer løsninger som bidrar til å trygge barn. I saker hvor UDI møter barn og foreldre skal dette skje på måter som skaper kontakt, delaktighet og inngir tillit. UDI skal gi barn trygge innkvarterings- og omsorgstilbud i asylmottak.
- **Tydelig**
UDI formidler tydelig og forståelig informasjon i de prosessene barna er involvert i. Foresatte mottar veiledning og råd for hvordan de kan snakke med barna sine gjennom forståelige samtaler. UDI skal ha en tydelig og forståelig kommunikasjon i vår saksbehandling og på våre nettressurser som retter seg til barn.
- **Forutsigbar**
UDI legger til rette for at prosesser som barn og unge er en del av blir forutsigbare. UDI skal forklare foresatte og barn hva prosessene består i, hva som skal skje og når det kan forventes å skje, og hvorfor og hvordan de gjennomføres.

Figur 1 Barnefaglige prinsipper i UDI

1.4 Prinsippene er basert på forskning

Det er et mål for UDI at alle barn og unge som møter utlendingsforvaltningen skal unngå unødvendig stress, gjennom å oppleve sammenheng. Det bidrar til at situasjonene og prosessene de står i oppleves tydelige, forutsigbare og trygge. De barnefaglige prinsippene er forankret i et utviklingspsykologisk perspektiv, som tar hensyn til relasjonene og situasjonene rundt barna. Sentralt i dette perspektivet er at utviklingen skjer i et samspill mellom barnet og de sentrale omsorgspersonene i barnets liv gjennom hele oppveksten. Når omsorgspersonene gir sensitiv og tilpasset støtte, skaper de trygghet og tillit. De kan styrke barnets forutsetninger for å forstå og mestre utfordringene det møter i ulike faser av livet. Videre vektlegges det hvordan ulike miljøer på både individuelt plan, som familien, og på samfunnsplan, for eksempel forvaltningen, virker inn på barnets utviklingsmuligheter. I tillegg bruker vi teorier om stresshåndtering og mestring, og hvordan det er mulig å redusere stressfaktorene for barn i ulike migrasjonsprosesser.

Uønsket stress inkluderer stress som overvelder barnet slik at ordinære mest-

ringsstrategier ikke strekker til.

Det er særlig to typer stress som er aktuelle:

- vedvarende høyt stress som oppstår når du kontinuerlig opplever at situasjonen er uoversiktlig, kaotisk og utrygg, og
- traumatisk stress, som innebærer at du tror du selv eller noen av dine nærmeste kommer til å bli alvorlig skadet eller dø.

UDIs barnefaglige prinsipper bygger på forskningen til Aron Antonovsky innen stress og mestring. Forskingen så på hva som gjør folk motstandsdyktige og holder dem friske, fremfor hva som gjør dem syke. Hans ønske var å finne ut av hvordan motstandskraften til den enkelte kan styrkes, og hva som kjennetegner mennesker som opplever dramatiske hendelser og kriser, uten å bli langvarig syke av det.

Målet med de barnefaglige prinsippene er å sikre at barn ikke tar skade i møte med UDI. Vi ønsker å unngå at fagpersonene og prosessene fremstår som utydelige, uforutsigbare, uforståelige og i verste fall skremmende. Dette kan føre til unødvendige stressbelastninger.

Opplevelse av sammenheng (sence of coherence (SOC)) er et viktig begrep i Antonovskys forskning. En person som klarer å sette stressfaktorene han eller hun utsettes for inn i en sammenheng, er mer motstandsdyktige mot stress. Gjennom sine analyser, fant Antonovsky flere fellestrekk som beskrev hvordan de som hadde håndtert sine traumer forbau-

sende godt, så på eller opplevde sine liv. De skåret høyt på komponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet, som sammen danner grunnlaget for et kjernebegrep i Antonovsky teori om opplevelse av sammenheng. Disse komponentene henger ifølge Antonovsky tett og uløselig sammen (s.38) og gir en opplevelse av sammenheng (SOC):

- Begripelighet - å forstå situasjon og informasjon
- Håndterbarhet - å ha ressurser og støtte til å meste situasjonen
- Meningsfullhet - å oppleve at situasjonen gir mening og er verdt å engasjere seg i

Begripelighet er det bærende elementet for å oppleve sammenheng, først og fremst i et kognitivt perspektiv. Begripelighet viser til om, eller i hvilken grad man oppfatter hendelser man utsettes for som forståelige. Opplevs for eksempel informasjonen man får som ordnet, sammenhengende, strukturert og tydelig heller enn som støy, kaos, uordnet, tilfeldig eller uforklarlig (Antonovsky 2000, s. 34)? Hvis man har en sterk fornemmelse eller opplevelse av begripelighet, styrker det personens forventninger om at voldsomme hendelser man opplever, kan plasseres i en sammenheng, og dermed forklares og ved det bedre håndteres.

Håndterbarhet innebærer at kravene eller utfordringene personen utsettes for, står i forhold til de totale belastningene eller stressnivået som personen har. Regler, krav og utfordringer må stå i samsvar med det totale belastningsni-

vået personen har, og personen må ha tilstrekkelige ressurser til å mestre kravene. Når kravene og utfordringene er relevante, kan personen oppleve mestring, og dermed føle seg kompetent. Dette kan handle om både indre og ytre krav, og kan derfor påvirkes av både følelsesmessige og kognitive erfaringer.

Meningsfullhet handler om motivasjon og en sterkere følelsesmessig opplevelse. Meningsfullhet viser til verdier og mål individet har som tilsier at det er verdt å engasjere seg i utfordringene det står overfor, og innebærer et engasjement.

I UDI må vi ta høyde for at enkelte familier og barn vi arbeider med, er påvirket av traumatisk stress. Derfor er det nødvendig at vi har en traumeinformert tilnærming i vår praksis og tilrettelegging. En slik praksis har som mål å legge til rette for forebygging og å ikke forverre stressbelastninger. I etterkant av traumatiske hendelser er det særlig fem forebyggende prinsipper som har vist seg å være til hjelp (Hobfoll et al. 2007):

1. å gjenopprette en opplevelse av ro
2. trygghet
3. å videreføre sosiale relasjoner og være en del av sosiale fellesskap
4. å oppleve at du selv kan påvirke din egen situasjon og at du vil kunne få hjelp hvis du etterspør det
5. ha et håp for fremtiden.

De fem prinsippene benyttes aktivt av Politiets utlendingsenhet¹ og er også beskrevet som en del av politiets arbeid med barn².

1.5 Felles tilnærming i et helhetlig perspektiv

Denne veilederen er skrevet for å støtte ansatte i hvordan de kan utføre ulike oppgaver i tråd med de barnefaglige prinsippene. Målet er å bidra til at vi i UDI gjør møtene og prosessene trygge, tydelige og forutsigbare for barn. Dette er synliggjort med eksempler fra hver brukerprosess. De praktiske eksemplene er beskrevet i del 2.

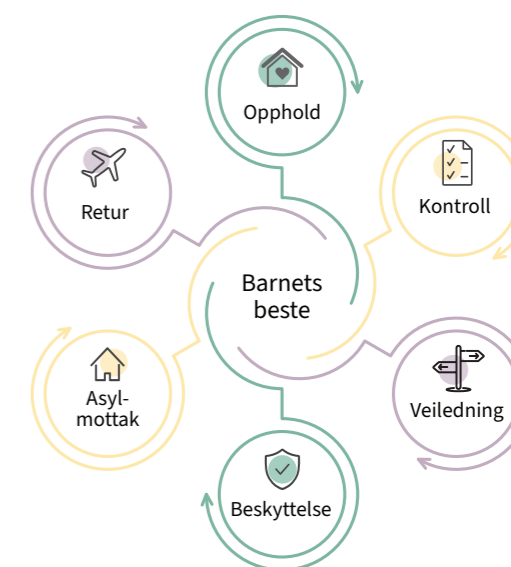
Veilederen er brukertestet med saksbehandlere fra de ulike prosessene. Vi har tatt hensyn til Innspillene i utarbeidelsen av veilederen.

Kort oppsummert er UDIs barnefaglige prinsipper forankret i et utviklingspsykologisk perspektiv og forskningsbasert kunnskap om stressbelastninger. Prinsippene gir grunnlag for en felles forståelse for barns grunnleggende behov og utvikling, innenfor de ulike prosessene i UDI. Barn og ungdom skal tilbys informasjon og tilrettelegging slik at de ikke tar skade av prosessene de blir en del av. Prinsippene er videre ment å være veiledende i saker og arbeidsoppgaver der barn er involvert eller berørt.

De barnefaglige prinsippene skal gi veiledning i og føring for hvordan barnets beste skal forstås, på tvers av UDI. De skal sikre en felles grunnforståelse og en helhetlig tilnærming. Et grunnleggende

formål er at barn ikke skal ta skade av å være en del av de prosessene UDI har ansvaret for. UDI må ha et helhetsperspektiv på tvers av ansvarsområdene sine. For eksempel påvirker lang saksbehandlingstid og ventetid i asylsaker botiden i asylmottak. Når dette berører barn, må vi sikre at vi likevel er trygge, tydelige og forutsigbare overfor dem, i informasjon og tilrettelegging, og gir dem en opplevelse av at situasjonen er begripelig og håndterbar på tross av at den er krevende. Bare slik vil vi kunne tilstrebe å nå målet om at barn ikke skal ta skade.

Figur 2 Arenaer og prosesser i UDI hvor prinsippet om barnets beste må defineres og operasjonaliseres

1 Trygg, sikker og forsvarlig - Barnefaglig veileder for politiet i asylsaker (2019)

2 POD Nasjonal retningslinje Politiets møter med barn (2022)

Barnefaglige prinsipper i UDI

Praksisdel

2 Veiledningstjenesten

Veiledningstjenesten skal gi tydelig og klar veiledning av regelverk og prosess i saker som berører barn.

Prinsippene kan også benyttes for andre brukere som tar kontakt med UDIs veiledningstjeneste der det er nyttig. For deg som svarer i veiledningstjenesten betyr de barnefaglige prinsippene

- at du svarer på spørsmål om regelverk og praksis på saksområdet
- at du veileder utover det brukeren spør direkte om, der du ser åpenbare behov for det
- at du gir informasjonen på en slik måte at brukeren forstår og kan bruke den
- at du rettleider om du oppdager feil eller mangler ved søknaden, og korrigerer hvis vi har gitt feil informasjon tidligere

Barn over 15 år har rett på innsyn i egen sak³, for eksempel i spørsmål om vedtak. Vi skal ikke gi taushetsbelagt informasjon til barn under 15 år, siden den typen opplysninger skal ivaretas av foreldre eller representant/verge.

Barn skal for eksempel ikke brukes som tolk eller annen formidling av informasjon. Dette kommer frem av Tolkeloven. Foreldre med foreldreansvar kan få alle opplysningene om barnets sak så lenge

Hva sier du hvis du oppdager at et barn oversetter for foreldrene sine?

Så fint at du tar kontakt med oss. Jeg forstår at du kanskje lurer på hva som skjer i saken til foreldrene dine.

Vi har taushetsplikt, og derfor kan vi ikke dele informasjon om saken deres med deg. Hvis de ønsker at vi skal snakke med deg om den, må de selv ta kontakt med oss. De kan gjerne ha med en voksen venn eller tolk hvis de trenger det.

Hvis du har spørsmål om din egen situasjon, vil vi veldig gjerne snakke med deg om det.

Hvis du vil være anonym, kan du sende oss spørsmål via nettsiden ung.no. Her kan vi gi deg generelle svar, veiledning og råd.

barnet er under 18 år og det ikke er en interessekonflikt. Hvis det er motstridende interesser mellom foreldre (med foreldreansvar) og det mindreårige barnet deres, kan det være aktuelt å unnta opplysningene fra partsinnsyn. Det kan for eksempel gjelde ved opp-

lysninger om ulike overgrep som tvangsekteskap, vold eller menneskehandel⁴.

Selv om foreldre har foreldreansvar, kan vi ikke dele helseopplysninger om barn som er over 16 år med andre enn barnet selv, med mindre barnet samtykker.

Veiledning av barn gjøres

- på telefon
- i chat
- i e-post

I tillegg svarer UDI på anonyme spørsmål fra barn og unge i aldersgruppen 13–20 år, gjennom svartjenesten ung.no.

2.1 Trygghet i veiledningstjenesten

Veiledningstjenesten skal anerkjenne barns opplevelser og sørge for at informasjonen vi formidler er så nøyaktig som mulig. Vår oppgave er å trygge barna ved å gi dem de verktøyene de trenger for å navigere i sin egen situasjon. Vi skal gi dem tilpasset informasjon og veiledning de kan forstå.

Videre i dette kapittelet vil du finne hvordan du best kan gi god informasjon og veiledning til barna i de ulike kanalene.

2.2 Hvordan veileder vi barn via telefon?

Når barn ringer inn til veiledningstjenesten skal du tilpasse samtalen:

- Møt barnet på en hyggelig og respektfull måte. Introduser deg selv på en vennlig måte; “UDI, du snakker med... Hva kan jeg hjelpe deg med?”

• Lytt oppmerksomt! Legg merke til om det er noe spesielt å ta hensyn til slik som alder eller språkbarrierer. Dette er viktig for å vite hvordan du ordlegger deg videre i samtalen. Du bør forsøke å tilpasse språket etter barnets alder og modenhet. For eksempel unngå vanskelige fagbegreper. Bruk enkle formuleringer når du forklarer.

- Anerkjenn barnet og deres spørsmål: “Så fint at du spør!” Oppsummer det du har hørt og spør: “Du lurer på... Har jeg forstått deg riktig?”
- Kartlegg alltid godt hvem du snakker med og hva som er barnets behov. Forklar dette for barnet. “For at jeg skal kunne hjelpe deg videre må jeg vite litt mer om deg og situasjonen din. Dette er noe vi alltid gjør for å være sikre på at vi har forstått riktig. Jeg kommer derfor til å stille deg noen oppfølgingsspørsmål. Håper det er greit.”
- Lytt til svarene, noter stikkord og oppsummer det du har hørt. “Du forteller at...har jeg forstått deg riktig?”

Vi informerer om andre de kan kontakte for hjelp, hvis vi ikke er rette instans (politiet, UNE, NAV eller andre etater).

2.3 Hvordan veileder vi barn via chat?

Chat er en hyppig brukt kanal blant unge. Slik vår chat fungerer i dag, vet vi ikke om den vi chatter med er et barn, med mindre det opplyses om det selv. Vi bør være oppmerksomme på at det kan være et barn vi chatter med.

³ Se: UDI 2014-010

⁴ Se forvaltningsloven § 19 første ledd bokstav d eller § 19 annet ledd bokstav b

På chat skal vi alltid være ekstra var-
somme med hva og hvordan vi svarer ut
spørsmål. Vi kan ikke oppgi sensitiv infor-
masjon da vi må sikre at vi alltid ivaretar
personvernet til brukerne våre.

Legg merke til innskrivers formuleringer
og tilpass språket deretter. Målet er at det
skal være enkelt å forstå for mottakeren:

- Bruk et aktivt språk, og direkte tale-
form: «jeg», «du», «vi», «oss».
- Tenk klarspråk, unngå vanskelige
fagbegreper eller fyllord.
- Tenk på hvordan et langt avsnitt vil
oppleves. Mange bruker mobil eller
nettbrett. Skriv så langt som du må,
og så kort som du kan.
- Del relevant kunnskap med utgangs-
punkt i det de spør om. Innled med
kort forklaring og oppgi kilde hvis du
viser til tekst fra konkrete lenker på
nettsiden. Vær kritisk til hvilke sider
du lenker til. Bruke kilder av god, fag-
lig kvalitet.
- Bruk punktlistor for å trekke ut ekstra
viktige poenger i svaret.
- Del opp svaret hvis det er flere spørs-
mål.
- Les gjennom svaret før du deler og
sjekk at du har svart på det viktigste.
- Du kan på en respektfull og omsorgs-
full måte også bringe inn «voksen-
stemmen» hvis du ser at det er viktig

for at innskriver skal ta gode valg. Vi
må imidlertid ikke bli moralistiske
eller fordømmende.

2.4 Hvordan veileder vi barn via e-post?

E-post er ikke den mest aktuelle kanalen
å motta henvendelser fra barn på, men
det kan skje. Vi må alltid sikre at vi skriver
til rette person, slik at vi ivaretar person-
vernet til brukerne våre. Vi kan ikke oppgi
sensitiv informasjon, slik som innhold i
vedtak eller andre taushetsbelagte opp-
lysninger.

Vi skal

- lese spørsmålet nøye for å se hva det
spørres om
- skrive det viktigste først
- være kortfattet først, og heller utdype
senere

2.5 Hvordan svarer UDI på svar- tjenesten ung.no?

Det er viktig at alle veiledere er kjent med
nettsiden ung.no, og at UDI har to fagper-
soner som svarer ut anonyme spørsmål
fra barn og unge i aldersgruppen 13–20
år, gjennom svartjenesten. Hvis vi får
spørsmål som er uklare, ber vi dem om å
ta direkte kontakt med veiledningstjene-
stens telefontjeneste, dermed bør veilede-
re være innforstått med denne tjenesten.
Det hender også at UDIs ansatte som sva-
rer på ung.no, har behov for å kontakte
fagmiljøene for å kvalitetssikre svarene,
eller for å skrive relevante fagartikler.

2.5.1 Forutsigbar og tydelig veiledning

Forutsigbar og tydelig informasjon er
gjærne en forutsetning for å oppnå en fø-
lelse av trygghet, hos brukerne. Barn har
ofte et annet begrep om tid. De trenger
derfor klarere rammer for å forstå hva
som skal skje og når. I veiledningstjene-
sten sørger vi for å gi forutsigbarhet gjen-
nom å forklare prosessen stegvis. «Først
må du gjøre dette.... så skjer dette,..så
dette», osv.

Hvis vi ikke vet hvor lang tid prosessene
vil ta, må vi være ærlige om dette og
heller si noe om hva som er vanlig. Barn
har behov for informasjon som kan gi
dem realistiske forventninger.

3 Opphold

UDI skal sikre at vi gir god informasjon på nettsidene våre, både om saksgang, prosess og regelverk. Informasjonen skal være tilpasset barn i prosessene de er involvert i, slik at de forstår.

Slik det er organisert i dag mottar vi søknader om oppholdstillatelser og visum via et tjenesteutsatt søknadsmottak i utlandet.

De fleste som søker om oppholdstillatelse, permanent oppholdstillatelse eller norsk statsborgerskap, møter hos lokalt politidistrikt i løpet av søknadsprosessen.

Selve saksbehandlingen er skriftlig og baserer seg kun på dokumenter. Dette innebærer at UDI kun har samtaler med søkere og referansepersoner i spesielle tilfeller, og da primært for å avklare om vilkår for det det er søkt om er oppfylt.

Det er mange barn som berøres av søknader om oppholdstillatelse, visum, permanent opphold og statsborgerskap, uten at det er de selv som søker eller er referanseperson. Operasjonalisering av UDIs barnefaglige prinsipp i oppholdssaker er preget av denne konteksten og hvordan saksprosessen er innrettet i disse sakene.

I denne delen gjennomgår og viser vi hvordan UDIs barnefaglige prinsipper operasjonaliseres i oppholdssaker.

3.1 Tydelighet gjennom god informasjon

Vi skal sikre at vi gir god informasjon på UDIs nettsider, både om saksgang, prosess og regelverk. Informasjonen skal være tilpasset barn i de prosessene barna er involvert i, slik at de forstår. Det betyr at yngre barn i barnehagealder og tidlig barneskolealder barn trenger mer konkrete og tydelige forklaringer for å forstå, enn eldre barn.

Vi skal også gi informasjon om regelverk og prosedyre til andre offentlige etater eller private aktører som møter barn gjennom for eksempel nettverksmøter eller i forbindelse med opplæring av ansatte ved utenriksstasjoner.

Vi skal ha egen informasjon rettet direkte og indirekte mot barn. Et eksempel på dette er informasjon om barns rett til å bli hørt i alle søknadskjemaer, og ikke bare i søknadsskjema som gjelder et barn.

Vi har også tilpasset informasjon til barn på udi.no, for eksempel en egen side om barns rett til å bli hørt⁵.

Der står det blant annet:

«Dette betyr at du som er barn, har rett til å si hva du tenker og mener i saker som handler om deg selv eller familien din. Du skal selv bestemme om du skal fortelle noe, ingen andre. Du bestemmer også selv hva du vil fortelle om.

Du kan forklare deg direkte eller gjennom foreldre eller andre som kan forklare seg på dine vegne. Dersom du ønsker å fortelle om noe, må dette i utgangpunktet være skriftlig. Noen grupper barn skal få tilbud om en samtale hvis de ønsker det.»

Vedtak og annen tekst vi sender til søkerne i oppholdssaker, skal inneholde tydelige og klare begrunnelser både i saker som gjelder barnet selv og i saker som berører barn. Dette er spesielt viktig i vedtak der vi avslår søknader.

Saksbehandleren skal vurdere barnets beste på en klar og tydelig måte i vedtaket. Begrunnelsen skal helst inneholde informasjon om

- barnets alder
- omsorgssituasjonen i Norge
- oppholdslandet og ved en eventuell retur
- tilknytning til Norge og hjemlandet (går/har barnet gått på skole i barnehage og eventuelle fritidsaktiviteter)
- hvor lenge barnet har opphold seg i Norge eventuelt andre land

- hvilke språk barnet snakker
- helsesituasjonen til barnet og omsorgspersoner
- barnet er spesielt sårbar (traumer, andre risikofaktorer)
- barnets behov for stabilitet og kontinuitet
- barnet har fått uttale seg og hva barnet selv har uttalt seg om

Listen er ikke uttømmende, men trekker frem ulike forhold det som oftest er relevant å vurdere når et vedtak gjelder eller berører et barn.

Saksbehandleren skal videre beskrive i et vedtak om det er til barnets beste å få innvilget oppholdstillatelse eller ikke. Det skal komme frem

- hva utfallet av saken vil bety for barnet
- om andre hensyn taler for å innvilge en tillatelse
- om det er innvandringsregulerende hensyn eller andre forhold i saken som taler mot å innvilge en tillatelse, se UDIs veileder Barnets beste i utlendingsrettslige saker, kapittel 5.3 avveiningen mellom barnets beste og de innvandringsregulerende hensynene.

⁵ <https://www.udi.no/ord-og-begreper/barns-rett-til-a-bli-hort/>

Eksempel på en vedtakstekst der kravet til inntekt ikke er oppfylt

Søkeren er et barn som søker familieinnvandring med far i Norge:

Du har fått anledning til å bli hørt i saken. Den 6. september 2021 hadde du en samtale med ambassaden i Teheran.

Du er en gutt på 11 år som bor i Teheran i Iran sammen med moren, lillebroren og lillesøsteren din. Du har bodd i Teheran hele livet. Vi har fått vite at faren din bor delvis sammen med dere i Irak og delvis i Norge. Når han er i Norge, snakker dere sammen hver dag. Han sender dere også gaver. Besteforeldrene dine på mors og fars side bor også i Teheran i Iran. Du går på skole, i fjerde klasse, og din beste venn heter Ali.

Du forteller at du ønsker å reise til Norge for å bo der med faren og broren din. Det er greit for moren din at du og broren din flytter til Norge. Moren din ønsker å fullføre studiene sine i Iran før hun eventuelt søker om å få oppholdstillatelse i Norge. Lillesøsteren din har norsk statsborgerskap. Vi oppfatter det som at hun skal bli værende i Irak inntil videre.

På bakgrunn av det vi har fått vite, mener vi at det er uklart om det er til ditt beste å få oppholdstillatelse i Norge. I vurderingen har vi lagt vekt på at du og broren din har større tilknytning til Iran enn til Norge. Dere kan ikke norsk språk, og det blir en overgang for dere å flytte til Norge uten moren deres, venner og

andre slektninger. I Norge har dere ikke andre slektninger enn faren deres.

Vi tar utgangspunkt i at det beste for alle barn er å bo sammen med begge sine foreldre. Ved å flytte til Norge vil dere se mindre til moren deres, som har vært deres næreste omsorgsperson hitil i livet. Samtidig vil dere kunne få mer tid sammen med deres far.

Vår avveining mellom hensynet til barnets beste og innvandringsregulerende hensyn

Uansett om det er til ditt beste å få oppholdstillatelse i Norge eller ikke, mener vi at innvandringsregulerende hensyn veier mot å gjøre unntak fra kravet om inntekt. Se § 10-11 første ledd.

Oppholdstillatelse på grunn av barnets beste er en regel som bare brukes i spesielle tilfeller. Den skal bare brukes der det vil være klart urimelig å avslå søknad om familieinnvandring fordi kravet til inntekt ikke er oppfylt.

Vi har ikke funnet noen slike grunner i denne saken. Regelverket gir oss ikke mulighet til å gjøre unntak fra kravet om inntekt bare fordi det er et barn som søker.

Vi har ikke fått opplysninger i søknaden din som tyder på at det vil være umulig for faren din å ha god nok inntekt i fremtiden.

Saksbehandleren skal følge UDIs språkprofil. Det betyr at saksbehandleren

- skal være oppmerksom på at det er et barn eller en ungdom som skal få informasjonen
- skal skrive så konkret og enkelt som mulig og forklarer juridiske begreper dersom de ikke kan unngås
- skal være kort og konsis, og ikke skrive lengre enn nødvendig

3.2 Hvordan kan vi skape forutsigbarhet for barn?

Vi skal legge til rette for at prosessene blir forutsigbare ved å informere foresatte og barn om hva som skal skje og når det kan forventes å skje. Dette innebærer

- å bruke e-meldinger for å informere søkere om ventetid

- å gi informasjon om saksgang i veiledningstjenesten

- å holde informasjon om ventetider på udi.no oppdatert

3.3 Trygghet gjennom enkle prosesser

Vi skal sikre trygghet gjennom en søknadsprosess som er så enkel og så lite belastende for barn som mulig, f. eks gjennom å redusere antall oppmøter hos politiet og/eller utenriksstasjonen. Ett eksempel på dette er utviklingen av oppmøtefrie tjenester for fornyelser. Når noen søker om familieinnvandring for første gang, det viktig at vi unngår flere oppmøter enn nødvendig, for eksempel ved at barn blir hørt og tar DNA-test ved samme oppmøte.

4 Beskyttelse

I Beskyttelse har UDI både direkte og indirekte møter med barn.

I dette kapittelet beskriver vi de vanligste kontaktpunktene en saksbehandler har med barn i beskyttelsesprosessen.

- **Vi opplyser saken**
 - Vi gjennomfører asylintervju og barnesamtaler fysisk eller via skjerm.
- **Vi gir informasjon i vedtaket og i underretning**
 - Vi gir informasjon om rettigheter og plikter gjennom vedtak og vedtakssamtaler.
- **Vi gir generell informasjon og orienteringer**
 - Vi formidler informasjon til barn om asylprosessen via www.asylbarn.no
 - Vi formidler informasjon om ventetider og prioriteringer på udi.no og i informasjonsskriv til asylmottak for enslige mindreårige.
 - Vi kommuniserer med voksne (foreldre, representant og advokat) som støtter den mindreårige i asylprosedyren.

Her følger noen eksempler på hvordan du kan bidra til at informasjonen barna får fra oss gir mening, og at de opplever at de har ressurser til å håndtere det som er vanskelig ved situasjonen de står i. Det kan typisk være asylintervju, lange ventetider eller det å få avslag på søknaden om beskyttelse.

4.1 Når vi opplyser saken gjennom asylintervju og samtaler med barn

4.1.1 Trygghet og forutsigbarhet i forkant av intervjuet

I forkant av intervjuet gir vi barna informasjon om hvordan intervjuet skal foregå og hva vi snakker om, via foreldrene eller representanten. Ved å gi slik informasjon bidrar vi til at barna er forberedt på hva som skal skje under intervjuet og kjenner til formålet med intervjuet eller samtalen. Dette er med på å redusere stress, som igjen skaper trygghet og forutsigbarhet.

I forkant av et intervju med en enslig mindreårig skal representanten få en lenke til asylbarn.no sammen med bekreftelsen på intervjutidspunktet. Filmene på asylbarn.no kan brukes i forberedelser til asylintervjuet, slik at situasjonen blir mer forutsigbar for barnet.

Barn under 15 år får se bilde av intervjueren før samtalen eller intervjuet, enten via representanten eller via kontaktpersonen på mottaket. Før intervjueren og barnet møtes, kan intervjueren sende bilde til representanten eller kontaktpersonen på omsorgssenteret via e-post. Det er med på å redusere usikkerhet og skape trygghet til møtet med en ukjent person, som en saksbehandler er for et barn.

4.1.2 Under intervju og samtale

UDI skal legge til rette for at barnet opplever intervjusituasjonen som trygg. Intervjuene og samtaler med barn skal gjennomføres på en måte som ikke påfører dem unødvendig stress. Vi møter barn og unge med vennlighet og respekt. Det betyr at vi skal behandle dem med høflighet, anerkjennelse og verdighet, uavhengig av hva som er bakgrunnen, meningene eller statusen deres. Målet er å skape en positiv og inkluderende atmosfære, hvor barnet føler seg sett og verdsatt.

Intervjueren skal være en trygg profesjonell. Det betyr at du skaper forutsigbarhet og trygghet ved å la barna bli kjent med deg som intervjuer før intervjuet starter. La barnet bli kjent med kroppsspråket og stemmen din. For eksempel:

- Bruk tid sammen ved kakao/kaffe automaten, spør om barnet vil ha noe å drikke og lag deg noe selv.
- Introduser deg selv og bli kjent med barnet (kontaktetablering) på lekerommet, spesielt hvis det er mindre barn.

I intervjurommet

Når vi kommer til intervjurommet, forklarer vi hva som er formålet med intervjuet eller samtalen. Ansvar og rollene skal formidles på en alderstilpasset og tydelig måte. For eksempel kan vi si til større barn:

«Min rolle i dag er å hjelpe deg til å fortelle din historie. Din oppgave er å fortelle hva som har skjedd med deg, som gjør at du ikke kan bo i hjemlandet ditt mer».

- Hvis intervjuet gjennomføres på Nasjonalt ankomstsenter, kan intervjueren bli med barnet i teltsalen for å se hvor det bor, og opprette en kontakt med barnet der.

Vi opptre profesjonelt og bruker den dialogiske samtalemotoden som kommunikasjonsform, blant annet ved å

- bruke enkelt språk og illustrasjoner eller visuelle hjelpemidler (plastelina til mindre barn, symbolkort og tegnesaker) der vi kan
- være vennlig og snakke i rolig tempo
- spørre om det er noe barnet lurer på og om de har forstått hva vi har fortalt
- gi barnet tid til å fordøye informasjonen vi gir
- vise at vi tåler å høre om barnets vonde opplevelser, ved å gi tid, aner-

kjenne og alminneliggjøre. Vi kan for eksempel si; «Det skjønner jeg er veldig vanskelig, det var vondt for deg.»

Du kan få gode råd og tips fra RVTS Øst sin nettside snakkemedbarn.no.

Vi jobber systematisk i tråd med fasene i Dialogisk samtalem metode. Det inkluderer også en evaluering av oss selv, etter endt intervju.

4.1.3 Når informasjon barnet gir, er noe annet enn opplysningene vi har

Under et intervju kan det dukke opp vanskelige situasjoner. Det kan være forhold det er vanskelig å snakke om for barnet, spørsmål det er vanskelig å svare på og som det er vanskelig for deg som intervjuer å stille. Det kan for eksempel være når vi legger frem resultater fra undersøkelser som

- verifiseringer (ID)
- resultater av søk i åpne kilder
- aldersundersøkelser

Hvis det oppstår slike situasjoner, skal vi

- metakommunisere for å forklare hva UDI har ansvar for og hva som er barnets oppgaver. På den måten blir det mer forutsigbart for barnet og lettere å forstå hvordan prosessen fungerer.

En måte vi kan gjøre dette på, er å gjenta premissleggingen som vi gjorde innledningsvis. Vi kan igjen informere om at UDI har ansvar for å behandle saken, men barnet må bidra med den informasjonen han eller hun har. Det kan også være nyttig å anerkjenne at vi vet at barn ofte

får instruksjoner av voksne rundt dem som familie, nettverk, smuglere, om hva de skal si og informasjon de må holde tilbake.

Når det barnet sier er i strid med opplysninger vi har

Vi kan for eksempel si “Husker du hva vi snakket om tidligere i dag? Hva som var min oppgave under intervjuet og din oppgave? Min oppgave er å hjelpe deg til å fortelle din historie, mens din oppgave er å forklare hvorfor du ikke kan bo i hjemlandet ditt. Vi vet at det er mange barn og unge som får råd av voksne de kjenner eller som de møter underveis på reisen, om hva det er lurt å si til oss og hva som ikke er lurt. Men det barn og unge ikke blir fortalt er at hvis man sier ting man vet ikke er sant, så kan det påvirke saken på flere måter.

Hvis man forteller noe annet enn det som er sant, f.eks hvor du kommer fra og hvem du er, kan det bli vanskelig for UDI å vurdere saken din på riktig måte. Det kan også føre til at dere får en tillatelse som gir dårligere rettigheter i Norge”.

Hvis resultatet av undersøkelser er i strid med opplysningene den mindreårige selv har gitt, skal intervjueren legge frem resultatene på en måte som er tydelig, ivaretagende og ansvarsfull med tanke på det krysspresset et barn kan stå i.

Etter at resultatet er lagt frem, kan det være lurt at personen får mulighet til å

fordøye informasjonen som er lagt frem, og ikke automatisk gå i forsvarsposisjon.

Intervjueren kan

- ta en pause i samtalen eller
- bruke stillhet

4.1.4 Når temaene er spesielt vanskelige å snakke om

Vi skal både anerkjenne og være realistiske ved å bruke «samtidig»-budskap.

Vi kan for eksempel si:

«Jeg skjønner at dette er vanskelig for deg å snakke om, samtidig er det slik at dette er informasjon UDI trenger for å forstå hva som har skjedd med deg».

Vi hjelper barnet eller ungdommen til å regulere eget stress. Barn kan bli så stresset at de blir veldig aktiverte eller veldig passive, slik at de havner utenfor det som kalles “toleransevinduet”. Se film om dette i RVTS Østs ”Den traumatiserte hjernen”

4.2 Når vi fatter vedtak i en søknad om beskyttelse

Gjennom vedtaket gir vi barn og unge tydelig informasjon om hvilken beslutning UDI har tatt og hva som er begrunnelsen for beslutningen. Vi skaper forutsigbarhet ved å forklare rettigheter og plikter.

Det gjør vi ved at vi

- følger UDIs språkprofil
- husker på at det er barn som er mottakere av informasjonen og tilpasser teksten deretter

Ved vanskelige temaer

For å roe barnet kan vi for eksempel

- gi barnet kaldt vann å drikke
- be barnet reise seg opp og spenne alle muskler i kroppen, tell til 10 og slipp. Gjenta.

For å aktivere barnet kan vi

- be barnet reise seg opp, sammen med de andre i rommet.
- be alle i rommet tappe/ slå seg forsiktig med hendene på kroppen. Start nederst på bena og beveg oppover.

Vi lukker vanskelige temaer og hjelper barnet til «å gå videre». For eksempel metakommunisere ved å si:

“Dette har vært et vanskelig tema å snakke om. Jeg ser at du har forsøkt / gjort din del av jobben ved å fortelle. Det er bra”.

- skriver så konkret som mulig
- forklarer juridiske begreper hvis vi må bruke det
- er bevisst på å ikke skrive lengre enn nødvendig
- legger ved nettadressen asylbarn.no i «Rettigheter og plikter», slik at barnet også kan få informasjon via film

4.2.1 Gjennomføring av vedtakssamtaler

I noen tilfeller hvor det er spesielt viktig at vi er tydelige og forutsigbare, kan vi ha en vedtakssamtale med barnet. Dette kan for eksempel være når vi avslår en søknad om beskyttelse fra en enslige mindreårig, eller når vi innvilger tillatelse til et barn som kan risikere å bli utsatt for tvang og negativ sosial kontroll.

I vedtakssamtaler med personer som er utsatt for æresrelatert vold, negativ sosial kontroll og tvangsekteskap skaper vi trygghet og forutsigbarhet ved å informere barnet om at tillatelsen til å være i Norge ikke avhenger av noen andre, og at de kan få hjelp hvis de opplever vold eller negativ sosial kontroll i Norge.

Når vi avslår en søknad om beskyttelse, er ønsket at en vedtakssamtale skal bidra til at situasjonen oppleves som håndterbar for den mindreårige.

Vi ønsker å skape forutsigbarhet ved å

- forklare hva som er grunnen til at barnet ikke får beskyttelse i Norge
- forklare hvilke omsorgspersoner, eventuelt omsorgsalternativ i regi av hjemlandets myndigheter, vi mener barnet skal returnere til
- informere om at barn kan få støtte og hjelp til å reise hjem, for eksempel skaffe pass og billetter
- gi informasjon om at norske myndigheter sørger for at de blir ivaretatt når de reiser tilbake til hjemlandet, av foreldre eller andre omsorgsalternativer
- informere om hvilken økonomisk og praktisk støtte barnet kan få for å etablere seg på nytt i hjemlandet

Barnet kan også stille spørsmål til den skriftlige begrunnelsen. Samtidig er det viktig å premisslegge for at samtalen oppleves som en "muntlig klage". Vedtaket må fortsatt påklages skriftlig av advokat.

Representanten er alltid med på samtalen, så lenge personen er mindreårig.

Vi gir informasjon og involverer voksne (foreldre, primærkontakt, representant) rundt barnet hvis det er nødvendig for å skape sammenheng og forutsigbarhet. For eksempel kan vi si fra til primærkontakten på asylmottaket og representanten at vedtaket kommer, slik at de kan være forberedt på å ta imot reaksjoner som kan komme fra barnet.

4.2.2 Tilbud om samtale til barn som har ventet lenge

Alle barn har rett til å bli hørt i saker som berører dem. Når et barn er 7 år eller eldre og ankommer til Norge sammen med familien sin, får barnet alltid spørsmål om de ønsker en samtale med UDI. Yngre barn vil også få denne muligheten hvis de gir uttrykk for at de ønsker en samtale med oss.

I mange tilfeller vil barnet takke nei til en slik samtale ved ankomst. Årsakene kan være mange og sammensatte. Noen barn er for unge, under sju år, og da tilbyr ikke UDI samtale. Andre barn kan føle seg utrygge og usikre på hva som forventes i en slik samtale, eller skeptiske til å snakke med norske myndigheter. Det hender også at foreldre råder barna sine til ikke å snakke med UDI, noe som kan sette barnet i et krysspress og gjøre det vanskelig å ta et selvstendig valg.

For å bidra til at barn som kommer til Norge med familie skal oppleve prosessen i utlendingsforvaltningen som tydelig, trygg og forutsigbar, skal alle barn i familie som har takket nei til en samtale, få et nytt tilbud om en samtale med UDI hvis saken deres ikke er behandlet innen to år. Barn som var for unge til å gjennomføre en samtale da de kom til Norge, men som er blitt gamle nok til å ha en samtale i løpet av saksbehandlingstiden på to år eller mer, skal også få tilbud om en samtale.

Det er saksbehandler i Beskyttelse som har ansvar for å sende informasjon til den som booker om å kalle inn foreldre til asylintervju. Booking og logistikk booker asylintervjuer og samtaler. Saksbehandler i Beskyttelse skal skrive inn en merknad i DUF om at de som booker intervjuene skal spørre om barnet ønsker en samtale med UDI. Når foreldrene innkalles til asylintervju skal den som booker spørre barnet over telefon om han/hun ønsker en samtale med UDI. Denne rutinen gjelder også i saker med saksbehandlingstid på to år eller mer, som beskrevet i avsnittet over.

4.3 Når vi veileder og gir generell informasjon til grupper barn

Beskyttelse har i oppgave å informere barn om ventetider på en tydelig måte for å bidra til å skape forutsigbarhet og begripelighet for barna og de rundt dem. Vi informerer om våre prioriteringer og hvorfor noen får svar raskere enn andre. Ved å gjøre det, prøver vi å skape forutsigbarhet og en forståelse av hvorfor noen må vente på svar, mens andre får svar raskt. Informasjonen skal til enhver tid være aktuell og dermed forutsigbar.

Når vi gir generell informasjon, skal vi

- tilpasse informasjonen ut ifra barnets alder
- bruke UDIs språkprofil
- gi lik og samlet informasjon på nettsider, i veiledningstjenesten og til mottak/omsorgssenter
- samordne informasjonen mellom aktører, representanter og advokater, slik at den mindreårige ikke opplever motstridende informasjon og dermed usikkerhet

- gi informasjon til voksne som er i kretsen rundt barnet, slik som foreldre, representanter, advokater og følgepersoner. Dette bidrar til helhetlig støtte rundt den mindreårige.
- gi informasjon til representanter og mottaksansatte slik at de kan støtte barnet

Vi bruker referansegrupper der vi kan, slik at de kan teste budskapet på brukergrupper. Det kan for eksempel være gjennom UDIs brukernettsverk eller gjennom mottaksoppfølgere.

5 Retur

En forutsigbar returprosess starter allerede når en person søker beskyttelse og får informasjon om returmuligheter, og varer helt til personen har forlatt Norge og har mottatt reintegreringsstøtten i hjemlandet. Barn bør oppleve prosessen som tydelig, forutsigbar og trygg.

UDI har ansvaret for to ordninger for personer som søker bistand til å reise hjem med reintegreringsstøtte. Den ene er assistert retur og den andre er tilbakevending. De er regulert i Forskrift om tilskudd til assistert retur og tvangsretur (Lovdata)⁶ og i UDI 2013-009 Tilbakevendings-stønad.

Assistert retur gjelder personer som har fått avslag på søknaden om beskyttelse eller som har søkt beskyttelse, men ikke fått saken avgjort. Det kan også være sårbare personer som har andre tillatelser.

Tilbakevending gjelder for personer som har oppholdstillatelse og gjerne er bosatt. Ordningen preges i større grad av frivillighet enn det en assistert retur gjør.

Barn omfattes i begge ordningene, men blir berørt ulikt. I begge ordningene er det sentralt at hjemreisen er trygg. Barn får også egne vedtak, men informasjonen de får om tilbakevendingsordningen, er mindre omfattende enn i assistert retur. Generelt er prosessen mer omfattende når det gjelder assistert retur enn det tilbakevendingsprosessen er. Det gjelder både informasjonen, veiledningen, saks-

behandlingen og selve gjennomføringen av returen. I dette arbeidet er det særlig viktig at barn ivaretas fordi de skal forlate Norge og fortsette eller starte livene sine i hjemlandet.

Det kan være utfordrende å vite om barna får den informasjonen de trenger. UDI har erfart at foreldre som formidler tydelig og god informasjon til barna, ofte har en raskere og bedre returprosess etter avslaget. UDI får tilbakemelding fra mottakene om at foreldrene melder om at det å innrømme nederlag og etablere avslaget som et faktum for familien, er vanskelig. Både overfor ektefeller og barn, men også øvrig familie i hjemlandet.

UDI erfarer at så snart familiene får hjelp til å meddele realitetene, konsekvensene og mulighetene ved assistert retur, går prosessen ofte raskt til verdig retur. På samme måte vet vi fra mottaksansatte at enslige mindreårige sliter med å fortelle om et negativt utfall til sine nærmeste i hjemlandet.

En forutsigbar returprosess starter derfor allerede når en person søker beskyttelse

⁶ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2020-02-17-183>

og får informasjon om returmuligheter. Prosessen varer helt til personen har forlatt landet og har mottatt reintegreringsstøtten i hjemlandet. Barn bør oppleve prosessen som tydelig, forutsigbar og trygg ved at UDI sikrer de barnefaglige

prinsippene i

- informasjons- og motiveringsarbeidet
- saksbehandlingen
- gjennomføringen av returen
- reintegreringen

5.1 UDI sikrer de barnefaglige prinsippene i informasjons- og motivasjonsarbeidet

Informasjons- og motivasjonsarbeidet om retur er omfattende og gis i ulike kanaler og til ulike mottakere. Det skal sikre at familier, barn og unge får oppdatert informasjon som er lett tilgjengelig. www.udi.no er hovedkanal for informasjon om retur.

UDI veileder også brukere som tar kontakt på telefon. Dette står det om i kapittel 2. Informasjons- og veiledningsarbeidet på retur skjer også skriftlig i vedtakene UDI og UNE fatter.

Foreldre eller foresatte som får avslag på asylsøknaden skal informere barna sine om avslag og retur. De fleste barn ønsker å få informasjon om vanskelige tema direkte fra sine nærmeste, som ofte er foreldrene. Derfor er det viktig at UDI sikrer at foreldrene har informasjonen og de verktøyene de trenger for å snakke med barna sine om retur.

For å skape forutsigbarhet og trygghet starter arbeidet med å motivere til at

barn skal returnere til hjemlandet sitt allerede når UDI fatter et avslagsvedtak. Dette gjelder både for barn i familier og for enslige mindreårige. Når barnet får et avslag på en søknad om beskyttelse, vil barnet først introduseres for temaet i vedtaksteksten som Beskyttelse skriver i et avslagsvedtak til foreldre eller enslige mindreårige.

5.1.1 Informasjon til enslige mindreårige

Når det gjelder enslige mindreårige, vil mottaksansatte og vergen i større grad ta rollen en forelder ville hatt, og kan snakke med barnet om situasjonen og om mulighetene for å returnere til hjemlandet.

5.2 Motiveringsarbeid i asylmottak

Når et avslag er gjort kjent for en beboer i et mottak, vil vi starte med det individuelle motivasjonsarbeidet. UDI har fagan-

Tekst i foreldrenes asylvedtak

«Til deg som har barn i Norge.

Barnet ditt/barna dine, <navn> er berørt av vedtaket. Mange barn ønsker informasjon om det som skjer og vil helst at det er foreldrene som snakker med dem om det. Samtidig kan noen foreldre synes at det er vanskelig å snakke med barna sine om at UDI har bestemt at de ikke får bli i Norge, men må reise hjem. Du kan spørre de ansatte på mottaket om hjelp til å snakke med barnet ditt/barna dine om hva som vil skje videre. På asylbarn.no kan du finne mer informasjon som kan være til hjelp for dere.»

Tekst i asylvedtaket til enslige mindreårige

«Du kan få hjelp til å reise hjem.

Fordi du kom til Norge som enslig mindreårig (under 18 år og uten foreldrene dine), kan du søke om assistert retur til hjemlandet ditt.

Assistert retur vil si praktisk hjelp til å reise hjem og å få økonomisk støtte. Du kan få mer informasjon og søker via www.udi.no/retur. Representanten din kan hjelpe deg med dette.

Du kan få hjelp til å

- kjøpe billetter

- skaffe pass eller reisedokumenter hvis det trengs
- etablere deg på nytt i hjemlandet ditt

Så lenge du er mindreårig, må norske myndigheter sørge for at du blir møtt av familie eller myndigheter når du reiser inn i hjemlandet ditt.

Hvis du ønsker kan UDI kalle deg inn til samtale for å forklare vedtaket, og deretter vil du få en samtale om hvordan vi kan hjelpe deg med å returnere til hjemlandet».

svaret, men har delegert ansvaret for å gjennomføre dette arbeidet til mottaksansatte via driftsoperatørene. UDIs krav til driftsoperatørene står i kravspesifikasjonene til de ulike mottakstypene.

Driftsoperatørene har følgende oppgaver i henhold til kravspesifikasjonen

- gi barn og unge tilbud om retursamtaler, individuelt eller sammen med familien
- bidra til at barn og unge får informasjon om familiens situasjon og status i Norge, i samarbeid med de foresatte
- gjennomføre aktiviteter for barn og barnefamilier som gir positive assosiasjoner til hjemlandet (hjemlandsfokus)»

I all hovedsak skal hvert mottak ha en egen returansvarlig som har ansvaret for returarbeidet på mottakene i tillegg til å

gjennomføre retursamtaler når beboerne får avslag hos UDI eller UNE. Selv om det hovedsakelig er den returansvarlige som holder retursamtaler, åpner kravene for at også andre kan ha retursamtaler med beboere med avslag. Dette kommer for eksempel an på hvem personene har best tiltro til av de ansatte.

Returansvarlige, informasjonsansvarlige og barnefaglig ansvarlige på mottakene bør avklare hvem som gjør hva i de ulike faser av returarbeidet. Returarbeidet skal være helhetlig, resultatorientert og et felles anliggende for alle ansatte i mottaket.

Retursamtaler etter vedtak hos UDI og UNE, og informasjons- og motivasjonsarbeidet som gis i mottakene er individuelt tilpasset. Når det gjelder barn, er oppfølgingen tilpasset barnets situasjon, om det er i en familie eller alene.

Hvis foreldrene samtykker til at et barn skal delta i retursamtalen, anbefaler UDI

følgende:

- Informasjonsansvarlig kan bidra med å tilpasse informasjon til barn og foreldre.
- Barnefaglig ansvarlig kan bidra med å vurdere barnets modenhet og behov

Strukturert retursamtale med foreldre

Eksempel på en strukturert retursamtale med foreldre om avslag på søknad om beskyttelse:

- Begynn å forklare hva som er tema for samtalen, at du også ønsker å snakke om barnas situasjon og fremtidsplaner.

Forslag til spørsmål til foreldrene i en retursamtale:

- Hvordan har avslaget påvirket dere som foreldre?
- Har dere fortalt barna om avslaget?
- Hvis ja: Hvordan reagerte de?
- Hvis nei: Hva gjør det vanskelig å snakke med dem?
- Hvordan påvirker situasjonen barna?
- Hvordan snakker dere med barna om fremtiden?
- Hvilken støtte trenger dere for å involvere barna?

for tilrettelegging. Barnefaglig ansvarlig kan også, i tillegg til returansvarlig, bidra med gjennomføring av retursamtalene.

Hvis foreldrene ikke ønsker at barna skal delta i retursamtalen, bør fokusområder for retursamtalene være foreldrenes forståelse av prosessen, og hva de har kommunisert til barna.

Mange er i en vanskelig situasjon når de har fått avslag på søknaden om beskyttelse, og det kan være ekstra belastende for et barn å få den beskjeden. Informasjonen må derfor være klar og tydelig slik at barna forstår hva det innebærer. Tydelig informasjon bidrar til at barn opplever trygghet og forutsigbarhet i hva som venter dem fremover. For å ivareta at formidlingen skjer på en så god måte som mulig, gis den både skriftlig og muntlig, avhengig av barnas alder. Returansvarlige i asylmottakene har ansvar for at mottakene jobber helhetlig med informasjon til foreldre og barn. Det er også disse som har ansvaret for å holde disse samtalene. For å sikre at de ansatte er trygge på å snakke om retur og på å ha samtaler rundt dette, har UDI for eksempel

- jevnlig møter hvor retur er tema og hvor UDI veileder i hvordan mottaksansatte kan snakke med foreldrene
- informasjon om retur på egne samlinger for ansatte i mottak med fagansvar for retur (returansvarlige)
- opplæring av nyansatte i mottak
- egne barnefaglige samlinger for mottaksansatte hvor retur er tema

I motivasjonsarbeidet som gjelder barn, brukes en rekke verktøy. På asylbarn.no finner du filmer som er utarbeidet av UDI og PU. Filmene gir realistiske fremstillinger fra hvert steg i en faktisk retur.

På udi.no/retur finner du informasjon, filmer og ulike veiledere som mottakene bruker i samtaler og informasjon. Du finner blant annet veilederen Aktør i egen fremtid: Samtaler med barnefamilier på asylmottak.

Et annet virkemiddel som ofte er gjennomgående på mottakene, er å tilrettelegge for at barna får et positivt hjemlandsfokus. Barn involveres kun indirekte i det motiverende returarbeidet ved at mottaket legger til rette for å holde et positivt hjemlandsfokus gjennom kulturelle aktiviteter, matlaging og så videre. UDI følger med på mottakene, både hva de legger i dette og gjør, for å opprettholde fokuset. Dette er et punkt i jevnlig møter mellom regionkontor og mottak.

UDI har også avtaler med flere organisasjoner som informerer og veileder de personene som velger ikke å bo på mottak.

5.3 UDI sikrer de barnefaglige prinsippene i saksbehandlingen, gjennomføringen av returen og reintegreringen

Returenheten behandler søknader om assistert retur i tråd med Forskrift om tilskudd til assistert retur og tvangsretur. I forskriften er barnets beste ivare tatt gjennom særhjemling for både returen og reintegreringen. Under beskriver vi hvordan vi ivaretar de barnefaglige prinsippene i så stor grad som mulig gjennom saksbehandlingen, gjennomføringen av returen og i reintegreringen.

5.3.1 Hvordan ivaretar vi barnet i saksbehandlingen?

I forskriften har vi særskilte bestemmelser som gjelder barn. Eksempler på hvordan UDI ivaretar barn i saksbehandlingen er at vi blant annet alltid undersøker hvem som har foreldreansvar for barnet, og om det er behov for samtykke fra den andre forelderen før retur kan innvilges.

Et annet eksempel er at vi i forbindelse med planlegging av selve returen, kan ta hensyn til skoleavslutning såfremt det lar seg gjøre. Det kan bety at barn og unge får fullføre skoleåret i Norge hvis det gjør overgangen til skolegang i hjemlandet eller til jobb, dersom det er ungdom, bedre. De får da med seg dokumentasjon på fullført skoleår, og kan fortsette utdanningen i hjemlandet der det er mulig.

5.3.2 Hvordan ivaretar vi prinsippene ved returen og reintegreringen?

UDI har avtaler med ulike tjenesteleverandører som hjelper til med en trygg retursituasjon for barnet før, under og etter returen ved avreise og ankomst, i tillegg til ledsagelse ved behov.

Tjenesteleverandøren skal lage en reintegreringsplan sammen med barnet. Planen skal sikre en trygg, tydelig og forutsigbar reintegrering, og skal bidra til at barnet får en god start på sin reintegrering i hjemlandet gjennom for eksempel skolegang eller arbeid. Tjenesteleverandøren skal rapportere om situasjonen til de enslige mindreårige 6. og 12. måned etter at returene er gjennomført, for å sikre at barna er trygge og har en forutsigbar returprosess.

Når det gjelder barnefamilier, skal tjenes-

televerandøren vurdere om foreldrene klarer å gjennomføre reisen med barna alene samt om barna skal være en del av reintegreringsplanen de utvikler.

5.3.3 Hva er særskilt for retur av enslige mindreårige asylsøkere?

Myndighetsarrangert retur av enslige mindreårige uten beskyttelsesbehov er regulert i rundskrivet G-02/2018 og er en egen retur- og støtteordning for enslige mindreårige.

Når vi returnerer enslige mindreårige, skal UDI og PU samarbeide med omsorgspersoner eller eventuelt sikre at det er et forsvarlig omsorgstilbud tilgjengelig for den mindreårige ved retur. Enslige mindreårige skal følges til omsorgspersonen eller til institusjonen som skal ta imot dem i hjemlandet for en trygg overlevering der. UDI innvilger økonomisk støtte til omsorgspersonen i hjemlandet for å bistå til bedre økonomisk forutsetning for forsørgelse.

Når en enslig mindreårig får avslag på søknaden om beskyttelse, bør UDI gjennomføre en vedtakssamtale.

I vedtakssamtalen som Beskyttelse i UDI gjennomfører med enslige mindreårige, kan vi også gi informasjon om assistert retur for å gi forutsigbarhet rundt veien videre. Det er også viktig å være tydelig i disse samtalene for å sikre at konsekvensene av et avslag blir formidlet og forklart i trygge rammer. Etter vedtakssamtalen tilbyr UDI en egen samtale om retur for å ytterligere kunne snakke om alternativene et barn står ovenfor når det har fått et avslag.

Representanten eller vergen er alltid til stede i begge samtalene. Hensikten med dette tilbudet er å ivareta barnet på et tidlig tidspunkt, og legge til rette for en trygg retur og eventuell gjenforening med foreldre eller andre omsorgspersoner i hjemlandet.

6 Utvisning

Et vedtak om utvisning innebærer et innreiseforbud fra Norge, og i mange tilfeller hele Schengenområdet, enten varig eller for en tidsbegrenset periode.

Det er den sterkeste forvaltningsmessige reaksjonen utlendingsmyndighetene har, og brukes ved grove overtredelser av utlendingsloven eller når noen er ilagt straff.

Barn blir primært berørt av utvisning gjennom at en av forelderen vurderes utvist. Det er svært sjeldent mindreårige blir utvist.

Når en forelder vurderes utvist fra Norge, vil det ofte påvirke barn som bor i Norge, enten de er norske statsborgere eller har en oppholdstillatelse.

Barnet kan måtte flytte til foreldrenes hjemland og forlate et etablert liv i Norge eller bli igjen her og dermed miste daglig kontakt med en forelder for en periode. Barnet beste er derfor et grunnleggende og tungtveiende moment når vi vurderer om utvisning er forholdsmessig og nødvendig.

Selv om barnet ikke er part i forelderens utvisningssak, har barn likevel noen prosessuelle rettigheter som

- rett til å bli hørt, hvis de ønsker det
- rett til informasjon som gjør det mulig å forstå og ivareta egne rettigheter

Barnets rett til å bli hørt kan ivaretas gjennom samtaler med barnet direkte eller skriftlig i form av brev eller annen form for dokumentasjon fra barnet selv eller en representant for barnet.

Det er barnets foreldre som har ansvar for å vurdere hvordan og når barnet skal informeres og involveres i utvisningssaken. Derfor er det viktig at foreldrene tidlig i prosessen får god informasjon og veiledning om barnets rett til å bli hørt og hva slags opplysninger om barnet som er av betydning for vedtaket.

UDI møter som oftest ikke barn som blir berørt av utvisning. Hvis barn ønsker en fysisk samtale i forbindelse med at en forelder vurderes utvist er det som hovedregel lokalt politidistrikt som gjennomfører slike samtaler. Politiet er UDIs førstelinje i utvisningssaker og er ofte lokalisert i nærområde der barnet bor.

Videre vil vi vise hvordan de barnefaglige prinsippene er operasjonalisert i utvisningssaker som berører barn.

6.1 Forutsigbar prosess

Vi skal bidra til en mer forutsigbar prosess for barnet ved å

- forhåndsvarsle før vi fatter vedtak med tydelig informasjon om

- barnets rett til å bli hørt
- hvilke opplysninger om barnet som vil være relevante i saken
- for hvordan vi har vurdert og vektlagt barnets situasjon og om utvisning innebærer en familiesplittelse
- opplyse om forventet ventetid på udi.no
- være tilgjengelig og gi god og tilrettelagt informasjon

Vi skal også gi god informasjon og oppfølging hvis barn kontakter oss gjennom veiledningstjenesten. Se nærmere informasjon om hva vi bør være særlig oppmerksomme på i samtaler med barn, og hvordan vi kan tilpasse dialogen og kommunikasjonen med barn i ulike kanaler i kapittel 2.

6.2 Tydelig informasjon

6.2.1 Informasjon i forhåndsvarsel

I forhåndsvarsel om mulig utvisning skal vi gi tydelig informasjon til forelderen om:

- barnets rett til å bli hørt
- hvordan barnet kan bli hørt (muntlig/skriftlig, via forelder, advokat eller selv)
- hva en utvisning kan bety for barnet
- barnets rett til informasjon

De fleste barn ønsker at det er foreldrene som gir dem informasjon om vanskelige tema. Dette står det blant annet om i NOAS sin rapport ”Det barn ikke vet har de ikke vondt av” (NOAS 2020). UDI skal imidlertid legge til rette for og veilede for-

elderen om hvordan de kan snakke med barnet sitt om utvisning på en forståelig måte.

I forhåndsvarselet skal vi også gi tydelig informasjon om hvilke opplysninger knyttet til barn som er nødvendige for å vurdere hvordan en utvisning vil berøre barnet.

6.2.2 Informasjon i vedtak

Når vi utviser en forelder med barn i Norge, kan det føre til én av følgende situasjoner:

1. Hele familien følger den utviste til hjemlandet, og familielivet kan fortsette samlet der. Familien vil da ikke være splittet.
2. Barnet følger med den utviste forelderen, men splittes fra den andre som blir igjen i Norge.
3. Den utviste returnerer til hjemlandet uten andre familiemedlemmer. Barn blir igjen i Norge med annen omsorgsperson, og splittes fra den utviste.

Vedtaket skal tydelig si hvilken av de tre situasjonene ovenfor som er mest sannsynlig, og om utvisningen fører til at familien faktisk splittes eller om de har mulighet til å opprettholde familielivet ved å returnere samlet til hjemlandet. Vi skal gjøre en separat vurdering for hvert enkelt barn i familien, siden søsken kan ha ulike forutsetninger for å reetablere seg i en forelders hjemland. Vedtaket skal også informere om hva slags opplysninger UDI har om hvert enkelt barn og hvordan disse har blitt vektet når vi har vurdert barnets beste opp mot inn-

Eksempel på hvordan UDI informerer i forhåndsvarsel

Opplysninger om barnet

Hensynet til barnet er viktig i vurderingen av utvisning, se utlendingsloven § 70. For å gjøre en vurdering av barnets situasjon, har vi behov for opplysninger om barnet.

Opplysninger som kan være relevante i vurderingen er

- hvem barnet bor sammen med i dag.
- samvær mellom barnet og foreldrene. Samvær med barn du ikke bor sammen med, må dokumenteres med samværsavtale.
- barnets tilknytning til familie, venner og nærmiljø i Norge og hjemlandet ditt.
- om barnet har vært på besøk eller har oppholdt seg i hjemlandet ditt
- hvilke språk barnet snakker
- barnets psykiske og fysiske helsesituasjon
- barnets omsorgssituasjon i Norge
- barnets omsorgssituasjon ved retur

vandringspolitiske hensyn og nødvendigheten av å reagere med utvisning av forelderen. Dette er viktig for å trygge dem som blir berørt av utvisningen om at relevante og dokumenterte opplysninger

Eksempel på hvordan UDI informerer foreldre om barns rettigheter i vedlegg til forhåndsvarsel

«En konsekvens av et utvisningsvedtak kan være at barnet/barna blir skilt fra en av foreldrene, eller at barnet må forlate Norge sammen med en forelder eller foreldrene.

Barn over syv år eller yngre barn som er i stand til å danne seg synspunkter, har rett til å bli hørt i saker som gjelder dem, jf. barnekonvensjonen artikkel 12 og utlendingsforskriften § 17-3.

Du kan informere barnet ditt om at det har rett til å bli hørt. Du kan spørre barnet om det ønsker å bli hørt og på hvilken måte. Barnet ditt kan høres muntlig

eller skriftlig, gjennom foreldre, advokat eller andre som kan uttale seg på vegne av barnet. Barnet kan også skrive brev selv. Skriftlig dokumentasjon sendes inn i saken sammen med tilsvaret til forhåndsvarselet. Barnet kan alternativt høres muntlig gjennom samtale ved lokalt politidistrikt.

For at barnet skal ivareta sine rettigheter og forstå hva en utvisning kan innebære, vil barnet ha behov for informasjon. For ytterligere opplysninger og veiledning om hvordan du kan snakke med barnet ditt om utvisning, se vedlegg til forhåndsvarselet.»

om hvordan utvisning vil påvirke barnet, er kjent og har blitt vurdert før vedtak fattes.

6.3 Trygg saksbehandling

6.3.1 Hvordan trygge foreldre og verger?

UDI skal veilede foreldre om hvordan de kan snakke med sine egne barn om utvisningssaken, og sørge for at foreldrene har forstått hva saken dreier seg om, slik at de kan støtte og trygge egne barn i prosessen videre. Dette gjør vi ved å gi informasjon til foreldre når vi forhåndsvarsler om utvisning, informasjon på UDI.no og ved å henvise til andre nettsteder som har tilsvarende informasjon (for eksempel UNE).

6.4 Trygghet i møte med UDI

Vi møter som hovedregel ikke barn som berøres av utvisning direkte. Det er det lokale politidistrikt i det området barnet er bosatt som vil ha den fysiske samtale med barnet dersom barnet ønsker det. Dersom barnet tar direkte kontakt med UDI og ber om en samtale, skal saksbehandleren umiddelbart følge opp ved å videreformidle henvendelsen til lokalt politidistrikt. Saksbehandleren skal også sørge for at barnet så raskt som mulig får beskjed om når samtalen kan skje.

Barn kan ta kontakt med oss på veiledning eller chat med spørsmål om utvisning. Vi må da sørge for at barnet får god og forståelig informasjon. Dette gjøres ved å stille de spørsmål og bruke den metoden som omtalt overfor i kapittel 2

Eksempel på hvordan UDI gir informasjon og veiledning til foreldre i utvisningssaker

«De fleste barn har et behov for informasjon om forhold som påvirker deres foreldre og dem selv. For å ivareta barnets rett til å bli hørt er det viktig at de får god informasjon om hva det er de skal uttale seg om. Barn ønsker ofte at det er foreldrene deres som gir dem informasjonen.

Noen foreldre synes det er vanskelig å snakke med barna sine om en pågående utvisningssak. Ta hensyn til alderen og modenheten til barna når du informerer dem.

Du finner informasjonfilmer om høring av barn og hva utvisning betyr, på Utlendingsnemnda (UNE) sine hjemmesider. Filmene kan ses sammen med

barnet, og gi et godt utgangspunkt for å snakke om utvisningssaken:

- <https://www.une.no/ung/foreldresom-ikke-far-bo-i-norge/>
- <https://www.une.no/ung/hvordan-kan-barn-bli-hort/>

Barn som har en forelder som kan bli utvist kan ha behov for noen å snakke med, og Kors på halsen er en tjeneste barnet kan kontakte på både telefon og chat. På Barneombudets hjemmesider finner du mer informasjon om dette: <https://www.barneombudet.no/for-barn-og-unge/dine-rettigheter/asyl-og-innvandring>»

i veilederen, om hva saksbehandler bør være særlig oppmerksom på i samtaler med barn og hvordan kommunisere med barn i ulike kanaler.

Vi skal også sørge for at vi har tilrettelagt informasjon for barn om utvisning tilgjengelig på UDI.no.

6.5 Trygge samarbeidspartnerne våre i møte med barn

Vi skal bidra til at barn opplever trygghet når de møter samarbeidspartnerne våre. I utvisningssaker vil det vanligvis være politiet som møter og har samtale med barnet.

For å oppnå dette må vi samarbeide tett med politiet for å legge til rette for trygge samtaler med barnet. Det innebærer at politiet må være godt informert om:

- rammene for intervjuet. Det er barnets relasjon til forelder og mulige

konsekvenser av utvisning for barnet som skal belyses

- viktige saksopplysninger som kommer frem av saken, for eksempel hvem barnet bor sammen med, eventuell oppfølging fra barnevern eller hjelpeapparat
- eventuelle spesielle behov hos barnet som krever ekstra tilrettelegging under samtalen

UDI skal også gi nærmere veiledning om hvordan politiet kan forberede seg og gjennomføre samtale med barnet på en barnesensitiv måte. Fremgangsmåten og metoden vi bruker når vi intervjuer barn i beskyttelsessaker, slik det er beskrevet i kapittel 4 punkt 4.1.1, kan også være til hjelp i samtaler med barn som vil bli berørt av at en forelder blir utvist fra Norge.

7 Tilbakekall

Tilbakekall kan berøre barn direkte hvis barnet mister oppholdstillatelse eller statsborgerskap alene eller sammen med familien. Tilbakekall kan også berøre barn indirekte hvis det kun gjelder foreldrene.

Statsborgerskapet til et barn kan i utgangspunktet ikke tilbakekalles. Barn kan bare unntaksvis få tilbakekalt sitt norske statsborgerskap, og det er i de tilfellene barnet ikke har sterk tilknytning til Norge. Dette vil typisk gjelde i de tilfellene barnet er svært lite eller befinner seg i utlandet og har aldri vært i Norge. En sak om tilbakekall vil også berøre barnet indirekte i de tilfellene det kun er foreldrene som mister sin oppholdstillatelse eller statsborgerskap i Norge. I slike tilfeller er ikke barnet selv part i saken, men har likevel flere rettigheter i prosessen, som retten til å bli hørt og få informasjon om saken. Utgangspunktet er at det er foreldrene selv som må vurdere hvordan barnet skal involveres og informeres.

Når vi vurderer tilbakekall, har vi ofte behov for flere opplysninger i saken før vi sender et forhåndsvarsel til personen. Dette er særlig relevant er forvaltningsintervju. Både UDI og politiet gjennomfører forvaltningsintervjuer. Barn blir sjeldent intervjuet i tilbakekalls-saker. Det er enten foreldrene eller eventuelt andre familiemedlemmer, som for eksempel voksne søsken vi gjør intervju av.

Når vi har all informasjonen vi trenger i tilbakekallssaken og vi kan gå videre med saken, sender vi et forhåndsvarsel om tilbakekall. Vi sender forhåndsvarslet

direkte til den det gjelder, men for barn som er mellom 0-14 år sender vi forhåndsvarslet kun til barnets foreldre, og i saker der barnet som er mellom 15-18 får både foreldrene og barnet forhåndsvarslet. Det samme gjelder når vi fatter vedtak i saken.

En tilbakekallssak kan få ulike utfall. Selv om vi sender forhåndsvarsel om tilbakekall, betyr det ikke nødvendigvis at personen får tilbakekalt tillatelsen eller statsborgerskapet og må forlate Norge. Det kan hende at vi fatter vedtak om at vi ikke tilbakekaller, eventuelt at vi kun kaller tilbake deler av oppholdstillatelsene. Hvis vi kaller tilbake tillatelsen, skal vi alltid vurdere om personen skal få en ny tillatelse. I de sakene hvor vi kaller tilbake tillatelsen til et barn, enten alene eller sammen med foreldrene, innvilger vi ofte nye tillatelser. Dette kan være aktuelt hvis barnet har en særlig tilknytning til Norge, for eksempel på grunn av langvarig opphold, eller fordi det er sterke menneskelige hensyn som tilsier at vi skal gi fortsatt opphold. I de tilfellene hvor det kun er barnets foreldre som får tilbakekalt tillatelsene eller statsborgerskapene sine, kan det også være aktuelt å gi foreldre nye tillatelser på bakgrunn av barnet. Dette kan være aktuelt hvis det er barnets eneste omsorgsperson eller hvis det er forhold ved barnet, som for

eksempel helseutfordringer, som tilsier at barnet har behov for å ha begge foreldrene til stede i livet sitt. Vedtaket skal altså tydeliggjøre hvilke opplysninger vi har om barnet og hvordan vi har vektlagt disse opplysningene i vurderingen av tilbakekall og ny tillatelse.

7.1 Hvordan bidra til å trygge barn?

Å ha en sak om tilbakekall oppleves som vanskelig og belastende for den det gjelder. Særlig for barn kan situasjonen oppleves som utrygg, på grunn av usikkerhet om sin og familiens fremtid. Dette underbygges av rapporten *Losing the right to stay* (2019) - UDI, som er utarbeidet av Institutt for samfunnsforskning. De har undersøkt hvordan arbeidet med tilbakekalls- og opphørssakene virker på brukerne, både de som blir direkte berørt og de som blir indirekte berørt. Derfor skal vi tilrettelegge prosessen på en slik måte at den oppleves som mest mulig trygg, tydelig og forutsigbar for et barn.

I NOAS sin rapport *Det barn ikke vet har de ikke vondt av* (NOAS 2020), står det at foreldre synes det er vanskelig å snakke om inngripende saker med sine barn, og de har uttrykt ønske om å få hjelp og veiledning i forbindelse med dette. Når vi forhåndsvarsler om tilbakekall, viser vi derfor til www.udi.no/tilbakekall. Her kan foreldrene eller barnet finne informasjon om de ulike prosessene i tilbakekall, slik at de får større forståelse av prosessen og opplever større trygghet rundt prosessen videre.

Når barnet først blir kjent med tilbakekallssaken, er det viktig at barnet også får vite om sine rettigheter. Barnet skal få vite at det er mulig å påvirke saken hvis hen uttaler seg om sin tilknytning til

Norge og om sin oppfatning av situasjonen.

Barn høres stort sett skriftlig gjennom foreldre, representanter eller et organ (for eksempel barnevernet). Hvis barnet ønsker å bli hørt muntlig, skal samtalen som hovedregel gjøres hos lokalt politidistrikt. I utgangspunktet møter ikke UDI barn som blir berørt av tilbakekall. Det er hovedsakelig politiet som har disse samtalene, siden barna bor over hele landet, og det er ikke aktuelt å ha disse samtalene med barn via skjerm. UDI og politiet skal tilrettelegge for at en slik samtale kan gjennomføres raskt. Vi bør vi ha et tett samarbeid med politiet slik at de har best mulige forutsetninger for å gjennomføre samtalene på en god og trygg måte. Vi kan hente veiledning fra Beskyttelse som gjennomfører intervjuer med barn, se punkt 4.1.

7.2 Hvordan kan lange ventetider påvirke barn?

Erfaring viser at det er lange ventetider på mange av tilbakekallssakene, fra det blir opprettet sak om tilbakekall til det fattes vedtak i saken. Det gjør at også andre åpne søknader, som for eksempel en søknad om permanent oppholdstillatelse, fornyelse og statsborgerskap blir satt på vent.

Sivilombudet har uttalt seg om saksbehandlingstidene i disse sakene og kritisert UDI for den lange ventetiden. De har uttalt at det ikke er forsvarlig at det går flere år før vi tar stilling til en åpen søknad, selv om grunnen til den lange tiden skyldes ressursituasjonen og det store antallet saker om tilbakekall. Derfor er det viktig at saken så langt det lar seg gjøre behandles uten ugrunnet

opphold når barnet først blir kjent med sin eller foreldrenes tilbakekallssak. Et viktig tiltak for å kunne gjøre dette, er at vi utreder saken tilstrekkelig før vi sender forhåndsvarsel, og at det kommer tydelig fram i forhåndsvarslet hva slags informasjon vi trenger for å kunne behandle saken videre. Da kan vi fatte vedtak i saken raskere når vi først mottar tilsvaret, og dermed unngå at barnet lever med usikkerhet om oppholdsstatus i Norge i lang tid. Dette gjør også at de andre åpne søknadene ikke blir liggende ubehandlet i altfor lang tid.

7.3 Tydelig informasjon og mulighet til å uttale seg

Saken skal opplyses best mulig før vi fattet vedtak i saken. Det skal derfor komme tydelig fram i forhåndsvarslet hva slags informasjon vi trenger i forbindelse med tilbakekallssaken. Hvis informasjonen er mangelfull, skal vi be om mer informasjon før det fattes vedtak i saken.

Når vi forhåndsvarsler om tilbakekall av barnets tillatelse, skal vi opplyse om at barnet har rett til å uttale seg. Barnet kan velge om det vil uttale seg i saken skriftlig eller muntlig. Vi opplever imidlertid at foresatte mest mulig vil skjerme barna sine fra en pågående tilbakekallsak, og velger oftest skriftlig høring gjennom advokat. Barnets uttalelse har betydning når vi vurderer ny oppholdstillatelse, inkludert når vi vurderer tilknytning til Norge. Barnet skal også få mulighet til å uttale seg når det kun er foreldrene som blir forhåndsvarslet om tilbakekall. Barnet skal få særlig mulighet til å uttale seg om hvordan det oppfatter situasjonen, og hvordan det vil påvirke barnet at foresatte mister oppholdstillatelsen/

statsborgerskapet sitt i Norge. Barnets uttalelse kan ha betydning ved vurderingen av om det er sterke menneskelige hensyn som gjør at foreldrene bør få ny oppholdstillatelse.

7.4 Hvordan bidra til forutsigbarhet i vurderingen av tilbakekall?

En tilbakekallssak vil skape usikkerhet om barnets fremtid, både når familien som helhet blir forhåndsvarslet og når kun foreldrene blir forhåndsvarslet. Derfor skal vi tilrettelegge for at tilbakekallsprosessen blir så forutsigbar som mulig. Vi skal forhåndsvarse før vi fattet vedtak, og i forhåndsvarslet skal vi gi tydelig informasjon om barnets rettigheter og hvilke opplysninger vi trenger som vil ha betydning for saken.

Som nevnt skal vi vise til www.udi.no/ tilbakekall i forhåndsvarslene, slik at foreldrene, eller eventuelt barnet selv, kan bli kjent med saksgangen i tilbakekall og forstå hva det innebærer og hva det har i vente.

Det mange lurer på, i tilbakekallssaker, er når de vil få svar. Dette gjelder både i de åpne søknadene som er satt på vent på grunn av tilbakekallssaken, og når brukerne har fått forhåndsvarsel om tilbakekall. Det er naturlig at de kontakter UDIs veiledningstjeneste og spør om hvordan det går med sakene. Brukerne beskriver ventetiden etter å ha mottatt forhåndsvarsel om tilbakekall som mest utfordrende, se *Losing the right to stay* (2019) - UDI. Det er imidlertid vanskelig å gi en estimert ventetid i tilbakekallsaker, slik vi gjør i andre saker. Derfor kan det være vanskelig å besvare på en slik henvendelse i veiledningstjenesten.

Eksempel på hvordan UDI informerer om barnets rett til å bli hørt

Du har rett til å bli hørt

«Du som er barn, har rett til å bli hørt (se Grunnloven § 104).

UDI skal vurdere tilknytningen din til Norge og til <sett inn land>. I vurderingen vil vi blant annet legge vekt på

- hvor lenge du har vært i Norge, og hvor lenge du har gått på skole
- omsorgssituasjonen din i Norge
- omsorgssituasjonen din ved en eventuell retur til <sett inn land>
- familie, venner og nærmiljø i Norge
- familie, venner og nærmiljø i <sett inn land>
- helsesituasjonen din

- hvilke språk du snakker
- ditt behov for stabilitet og kontinuitet

Du kan også uttale deg om

- din oppfatning av situasjonen
- hvordan det vil påvirke deg at du <og forelderen din> <foreldrene dine> mister tillatelsene deres

Du velger selv om du ønsker å uttale deg. En uttalelse fra deg kan ha betydning for vedtaket ditt. Du kan høres muntlig eller skriftlig, gjennom dine foresatte, advokat eller annen representant som kan uttale seg på vegne av deg. Du kan også skrive brev selv, eller høres muntlig i en samtale ved det lokale politidistriktet ditt.»

I noen saker sender vi et individuelt brev om ventetiden. Hvis saken har gått over ventetid, og vi ikke har sendt ut brev om lengre ventetid, kan vi sende et brev til personen. Det er utarbeidet en egen

intern veiledning i tilbakekallsaker. Når vi veileder i tilbakekallsaker der et barn tar kontakt, kan du se hva saksbehandlerne bør være spesielt oppmerksomme på i samtaler med barn i kapittel 2.

8 Mottak og retur

Mottak og retur har ansvaret for innkvartering i mottak, og ivaretar ansvaret ved å inngå kontrakter med private, kommunale eller ideelle driftsoperatører som står for daglig drift og beboerrettet arbeid.

Kommunene yter helse-, skole- og andre kjernetjenester, mens frivillige organisasjoner bygger bro mellom mottaket og lokalsamfunnet, og bidrar til trygghet, inkludering og deltakelse.

Dette kapitlet handler om mottaksprosessen. UDI har primært et system- og styringsansvar for asylmottak, og skal legge vekt på de barnefaglige prinsippene i alle deler av arbeidet. De operasjonaliseres gjennom beredskapsarbeid, logistikk, opplæring, veiledning, retningslinjer kravspesifikasjoner, rutiner, tiltakskort, veiledere, kontraktsoppfølging⁷ og kontroll av asylmottakene.

De barnefaglige prinsippene vil være førende i alt arbeid, også når vi utarbeider retningslinjer om det å følge opp omsorgsansvaret for enslige mindreårige som bor i asylmottak, i UDI.

De ulike leveranseteamene i Mottak og retur må operasjonalisere prinsippene innenfor sitt arbeid for å gjøre en funksjonell og riktig tilpasning til sine oppgaver. Alle leveranseteamene har kontakt med barn og unge, og påvirker dem gjennom oppgavene sine. Hvert team beskriver hvordan prinsippene kommer til uttrykk i deres enhet. Det vil sikre lik praksis på

tvers av regionkontorene.

UDIs ansvar er å

- stille krav til driftsoperatørene
- følge opp at kravene etterleves
- sikre at asylmottakene har kompetanse og rutiner som ivaretar hensynet til barnets beste
- legge til rette for kompetanseheving av ansatte i asylmottak
- koordinere med sektormyndigheter (helse, skole, barnevern) og sikre at asylmottakene har rutiner for samarbeid med disse, slik at barn får tilgang til tjenestene de har krav på
- samarbeide med frivillige organisasjoner for å legge til rette for en meningsfull hverdag

8.1 Barnekonsekvensanalyse

UDI skal bruke barnekonsekvensanalyse på systemnivå når vi utformer krav, avtaler og rutiner for å sikre at vi identifiserer, vurderer og vektet barns behov, og for å sikre at tiltak ikke skader barn i asylmottak.

I punkt 5.1 i Generelle krav til drift av asylmottak står det at asylmottaket skal tilstrebe et godt løpende samarbeid med vertskommunen, og at det er særlig viktig å legge til rette for et strukturert samarbeid med helsetjeneste, barnevern, skole og voksenopplæring. Dette er blant punktene UDI følger opp på kontroller.

En barnekonsekvensanalyse vil gi UDI et godt beslutningsgrunnlag, ved at vi får kartlagt konsekvensene for barn og vurdert barnets beste. I analysen skal vi vurdere hva slags konsekvenser beslutninger eller gjeldende praksiser har for barn, hva som er til barnets beste, og veie hensynet til barnets beste opp mot andre tungtveiende hensyn.

Eksempler på når det kan være aktuelt å bruke barnekonsekvensanalyse kan være når vi beslutter om anskaffelse av konkrete mottak, og vurderer tilgang på for eksempel videregående opplæring og tilpassede fritidsaktiviteter.

8.2 Trygghet i asylmottak

Trygghet i asylmottakene et grunnleggende hensyn. Det gjenspeiles i kravspesifikasjonene, der vi legger vekt på både fysisk utforming av bygningsmassen og kvaliteten på de ulike tilbudene til barn som bor i mottak.

Eksempler på dette er at det står i punkt 2.1. i Krav til ordinære plasser at asylmottak skal ha lokaler til barnebase og trygge innen- og utendørs lekearealer for barn i tillegg til tilstrekkelig plass innendørs til lek og fritidssysler. Videre er det

i punkt 4.6 et krav om at asylmottaket skal ha målrettede tiltak som sikrer at barn og unge får et trygt, forutsigbart og meningsfylt opphold. Det skal være en ansatt i asylmottaket med barnefaglig kompetanse, som er barnefaglig ansvarlig, og det skal være skriftlige rutiner for arbeidet med barn og unge, som også ivaretar utviklingsbehovet deres. Dette omfatter blant annet tilbud om barnebase, oppfølging av skolegang og leksehjelp.

8.2.1 Innkvartering

UDI utarbeider retningslinjer, krav, rutiner, tiltakskort og veiledere som sikrer at driftsoperatørene tilbyr sikker og forsvarlig innkvartering.

Dette inkluderer

- at barn kan bo med familie
- tilgang til nærskole og helsetjenester på lik linje med alle barn i Norge, også for barn som venter på retur
- at det er forsvarlig bemanning og kompetanse i asylmottakene
- at barn på asylmottak er trygge og sikre
- at barn på asylmottak har tilgang til fritidsaktiviteter

I tillegg til at UDI stiller krav til at asylmottakene skal ha et eget aktivitetsbudsjett for beboerne, har UDI ansvar for en egen tilskuddsordning til aktiviteter for barn i asylmottak.

⁷ <https://www.udi.no/asylmottak/regelverk-for-drift-av-asylmottak2/styringsdokumenter-og-veiledere-for-asylmottak/>

Tilskuddsordningen skal gi barn i asylmottak en mer meningsfull hverdag, gjennom et aktivitetstilbud tilpasset barnas alder, utviklingsmessige behov og interesser.

Når barn får mulighet til å delta i et egnet aktivitetstilbud, gir det dem en mer forutsigbar, meningsfull og strukturert hverdag. Det skaper opplevelser av mestring og øker livskvaliteten, det bidrar til språkutvikling og forståelse av norsk kultur og det legger til rette for kontakt med lokalmiljøet og for vennskap på tvers av bakgrunn. Videre reduserer det risikoen for passivitet og psykososiale utfordringer, og gir positive opplevelser som kan dempe stress og uro for barna.

UDI vurderer hver enkelt søknad konkret etter fastsatte kriterier og innenfor gjeldende budsjettammer.

8.2.2 Kontroll

UDI sikrer at barn og unge får et trygt og forsvarlig botilbud, og at asylmottakene drives i tråd med kravene og rutinene våre, ved risikovurderte kontroller av de ordinære asylmottakene. Vi vurderer alltid om det er behov for å gjennomføre samtaler med barn og ungdom når vi har kontroller.

På asylmottak med enslige mindreårige gjennomfører vi årlige omsorgskontroller. Der har vi alltid samtaler med de enslige mindreårige i språkgrupper.

Ansatte i UDI som er i direkte kontakt med barn og familier, har ansvar for å

bygge tillitt gjennom empatisk og respektfull kommunikasjon med dem.

Samtalene skal gjennomføres på en trygg, respektfull og alderstilpasset måte, og vi skal alltid informere barnet om formålet med samtalen og hvordan informasjonen skal brukes.

UDI utarbeider protokoller som beskriver hvordan hver enkelt kontroll skal gjennomføres. Vi tilpasser spørsmålene til målgruppen og til det som er tema for kontrollen.

Tilpasse protokollen

Hvis vi har omsorgskontroll på et ordinært mottak med tilleggsavtale der det bor enslige mindreårige med følgepersoner, tilpasser vi protokollen slik at spørsmålene er målrettet for å avdekke omsorgssituasjonen til de enslige mindreårige ved det konkrete mottaket. Da vil for eksempel vi legge inn spesifikke spørsmål som er bygget på erfaringer med særskilte utfordringer og problemstillinger for det aktuelle asylmottaket.

Vi har også et særskilt voldsforebyggende tiltak i asylmottak; dialoggrupper om vold som arrangeres av mottaksansatte, der målgruppen er beboere i mottak.

Målet for dialoggrupper om vold er å redusere risikoen for vold i og utenfor asylmottakene ved at deltakerne blant annet skal reflektere over holdninger og alternativer til vold. Eksempel på temaer som tas opp i dialoggruppene, er vold mot barn, trygge barn, vold mot kvinner og å

bli utsatt for vold eller misbruk. Vi har fått utarbeidet egne kursopplegg og skriftlige veiledere for ansatte i asylmottak som skal gi de ansatte den nødvendige kompetansen for å holde dialoggrupper om vold for beboere i asylmottak. Det er et eget opplegg tilpasset for voksne menn, et for voksne kvinner og et som er tilpasset enslige mindreårige.

8.3 Tydelighet i asylmottak

8.3.1 Informasjon

Vi sikrer at asylmottakene har rutiner for å gi klar, konsis og alderstilpasset informasjon til barn og unge om livet i Norge og prosessene de skal gjennom. Dette kan inkludere

- bruk av tolk, visuelle hjelpemidler, brosjyrer og samtaler tilpasset barnets forståelsesnivå
- informasjonsprogrammet for barn og unge og annet informasjonsmaterieell med alderstilpasset informasjon, og Asylbarn.no

Riktig og tilstrekkelig bruk av tolker og språkassistenter er en forutsetning for å gi god informasjon til beboere i et asylmottak. UDI har konkrete krav til mottakene om bruk av tolk. Vi har utviklet en egen veileder om hvordan vi bruker og språkassistent i asylmottakene. Her kommer det tydelig fram at asylmottaket ikke skal bruke mindreårige som tolk eller språkassistent. I veilederen finnes det også en huskeliste for hvordan man skal forberede og gjennomføre en samtale ved hjelp av tolk. Huskelista trekker blant annet fram behovet for enkelt språk, at vi må snakke med dem, ikke om dem og at vi

må ha blikkontakt direkte med barnet og ikke med tolken.

Informasjonsprogrammet er utviklet med tanke på barns ulike behov og modenhetsnivå. Det er derfor delt inn i to aldersgrupper: 12–15 år og 15–18 år. Dette sikrer at barna får informasjon som er tilpasset både alder og situasjon, slik at de kan forstå prosessen de står i og hva som skjer videre.

I informasjonsprogrammet for barn og unge har vi utviklet en rekke moduler som alle asylmottak skal undervise i, for eksempel barnekonvensjonen og asylprosessen. Andre temaer vi tar opp, er hjemlandsfokus, ungdomstid og familie, seksualitet og kropp og helse. I Vi har utviklet en egen veileder for informasjonsprogrammet for barn og unge, som heter Ung i Norge. Her kan ansatte i asylmottak finne veiledning i hvordan undervisningen bør legges opp. Veilederen har ferdige presentasjoner til de ulike modulene, og forklaring på hvordan de kan bruke ulike pedagogiske metoder, som bruk av drama, dilemmaer, presentasjoner og ulike øvelser i undervisningen med mer. For eksempel er det laget en egen presentasjon knyttet til modulen Ungdomsliv og familie.

I tillegg finnes Asylbarn.no, en informasjonsside som er tilgjengelig på flere språk. Nettstedet gir en visuell fremstilling av utfordringer og prosesser som barn i asylprosessen kan møte. Det er tilpasset ulike aldersgrupper, og bruker tydelige illustrasjoner og grafiske elementer som gjør innholdet gjenkjennelig og lett å forstå, uavhengig av barnets språklige eller kulturelle bakgrunn. Målet

er å skape trygghet og forutsigbarhet ved å gi barna oversikt over hva som skjer, hvilke rettigheter de har, og hvilke personer og instanser de kan møte underveis.

På asylbarn.no finnes en rekke filmer om ulike tema. For eksempel har vi laget en film om hvilke rettigheter en enslig mindreårig med følgeperson har, og om det å flytte til asylmottak.

8.4 Forutsigbarhet i asylmottak

UDI utarbeider krav og rutiner til asylmottakene for å bidra til at barn og unge får stabilitet og forutsigbarhet i hverdagen.

Dette omfatter

- rutiner for hvordan barna er delaktige og medvirkende i asylmottakets hverdag
- informasjon om sektormyndighetenes ansvar og rolle
- bruk av forklaringsmodeller og verktøy som gjør komplekse prosesser lettere å forstå (filmer, nettsteder, brosjyrer)

Krav og rutiner til asylmottakene

Det er krav om at asylmottakene skal vise et sett med filmer om retur, som skal gi barn tilpasset informasjon om et tema som kan være vanskelig å ta opp med dem.

8.4.1 Veiledning og deltagelse av foresatte

UDI har ansvar for å utvikle informasjonsmateriell som er rettet mot foresatte i mottak. Dette skal gjøre de foresatte i stand til å støtte barna sine gjennom asylprosessen. Dette innebærer at foresatte skal få kunnskap om hva barna opplever, og hvilken informasjon barna får, slik at de kan bidra til trygghet og forutsigbarhet i hverdagen.

Foresatte kan få denne støtten på flere måter:

- ved å følge informasjonsprogrammet for voksne, og gjennom å delta på dialogbasert foreldreveiledning, som gir oversikt over asylprosessen, livet i Norge, foreldrerollen, rettigheter og hvordan man kan ivareta barnas behov
- ved å ha samtaler med de mottaksansatte, der foreldre får mulighet til å stille spørsmål og få veiledning om hvordan de kan støtte barna emosjonelt og praktisk
- ved å delta på barnas informasjonsprogram, slik at de får innsikt i hva barna lærer og kan følge opp med gode samtaler hjemme

Det er også laget filmer om blant annet psykisk helse og ungdomstid tilpasset barn i asylmottak. På nettstedet asylbarn.no fins også en rekke filmer knyttet til ulike tema.

8.4.2 Oppfølging av asylmottakene og arbeidet med barn og unge

Håndbok for mottaksoppfølging sikrer lik praksis når vi skal følge opp krav og rutiner som berører barn i mottak, ved å beskrive mottaksoppfølgerens rolle og oppgaver i ulike situasjoner. Den beskriver også hva mottaksoppfølgeren skal gjøre i akutte kriser som eksempelvis omsorgssvikt, vold og trusler, og hva som er mottaksoppfølgerens rolle i å følge opp asylmottak der det bor enslige mindreårige. Vi har også lagt ut læringsmaterieell i ulike temaer om barn og unge, blant annet samtaler med barn, inkludert den strukturerte barnesamtalen, i tillegg til materieell om traumebevisst omsorg og om barns utvikling.

I Håndboken for mottaksoppfølgere finner man også henvisning til rutiner for hvordan klager og henvendelser fra barn og unge skal behandles på en trygg, tydelig og forsvarlig måte. Den gir føringer for lik praksis i mottakene, slik at barn og unge møtes på samme måte uavhengig av hvor de bor, og sikrer at saker håndteres enhetlig og i tråd med gjeldende rutiner.

8.5 Enslige mindreårige og barnefaglige prinsipper

UDI har omsorgsansvaret for enslige mindreårige som bor i asylmottak, og gjennom kontraktsoppfølging og kontroll skal vi sikre at mottakene følger opp den daglige omsorgen for enslige mindreårige.

Omsorgen for enslige mindreårige skal tilpasses barnets alder, modenhet og individuelle behov så langt det lar seg gjøre innenfor rammene av botilbudet som gis

til enslige mindreårige.

De ulike kravspesifikasjonene, rutine, retningslinjene og tiltakskortene spesifiserer og utdyper kravene til hvordan mottakene skal organisere innholdet i omsorgen for de enslige mindreårige.

8.5.1 Trygghet

8.5.1.1 Innkvartering

UDI har retningslinjer, krav, rutiner, tiltakskort og veiledere som sikrer at asylmottakene tilbyr sikker og forsvarlig innkvartering til enslige mindreårige. Alle enslige mindreårige som kommer til Norge, skal få et botilbud, som er tilpasset deres alder og behov, eventuelt hvem de kommer sammen med, og deres relasjon.

Dette inkluderer

- at enslige mindreårige får tilbud om å bo i egne asylmottak for enslige mindreårige
- at UDI vurderer omsorgssituasjonen til enslige mindreårige med følgeperson i ankomstfasen, og vurderer hva som er riktig botilbud og eventuelle behov for tiltak på grunnlag av dette. Riktig botilbud kan være ordinært mottak med tilleggsavtale, plass i omsorgssenter eller plass i mottak for enslige mindreårige, evt. plass i barnevernstiltak hvis barnevernet vurderer at vilkårene for dette er oppfylt.
- tilgang til nærscole og helsetjenester på lik linje med alle barn i Norge, også for barn som venter på retur

- rutiner for å ivareta enslige mindreåriges trygghet og sikkerhet på mottakene
- krav til forsvarlig bemanning og kompetanse slik at mottakene kan følge opp de enslige mindreåriges sikkerhet
- at barn som kommer alene til Norge, men som har foreldre boende i mottak eller som er bosatt, blir flyttet til foreldrene sine, slik at de kan utøve foreldreansvaret ovenfor barna sine. Hvis barn eller foreldrene motsetter seg at barnet skal bo sammen med foreldrene, skal det meldes bekymring til barneverntjenesten der foreldrene bor.

UDI skal gjennomføre minimum en årlig omsorgskontroll på mottak der det bor enslige mindreårige, inkludert ordinære mottak med tilleggsavtaler der det bor enslige mindreårige med følgeperson.

På omsorgskontrollene skal vi tilby samtaler med de enslige mindreårige i språkgrupper, og hvis noen har ønske om individuelle samtaler, kan de også få tilbud om det under kontrollen. Vi skal prioritere å gjennomføre samtalene med beboerne fysisk på mottaket, og det skal alltid brukes tolk. I håndbok for mottaksoppfølgere kan man finne opplæringsmateriell om samtaler med barn dersom det behov for å forberede seg på det i forkant. Vi skal tilpasse egen protokoll for omsorgskontroller til det enkelte asylmottak, og gjøre en konkret vurdering av hvilke tema det skal legges særskilt vekt på under den enkelte omsorgskontroll. Dette kan for eksempel være problemstillinger knyttet til psykisk helse, rusbruk,

skolevegring eller aktivitetstilbudet for de enslige mindreårige på mottaket.

8.5.2 Tydelighet

8.5.2.1 Informasjon

UDI sikrer at mottakene har rutiner for å gi klar, konsis og alderstilpasset informasjon til enslige mindreårige om livet i Norge og prosessene de skal gjennom. Enslige mindreårige skal få informasjon om rettighetene sine knyttet til det omsorgsansvaret UDI har og hvordan asylmottaket vil følge opp den daglige omsorgen. UDI skal følge opp at mottakene tilrettelegger for representantens oppgaver. Dette inkluderer at representanten skal få tilbud om å delta i arbeidet med kartlegging og tiltaksplan, og påse at rettighetene til den enslige mindreårige ivaretas.

Dette inkluderer

- å bruke av tolk, visuelle hjelpemidler, brosjyrer og samtaler tilpasset barnets forståelsesnivå
- informasjonsprogrammet for barn og unge, og annet informasjonsmateriell med alderstilpasset informasjon, som Asylbarn.no
- å gjennomføre dialoggrupper om vold på mottak for enslige mindreårige og på mottak som har tilleggsavtale for å ivareta enslige mindreårige med følgeperson

8.5.3 Forutsigbarhet

UDI har krav og rutiner for asylmottakene for å bidra til at enslige mindreårige får stabilitet og forutsigbarhet i hverdagen.

Dette omfatter at

- vi godkjenner asylmottakets omsorgsplan, som operasjonaliserer hvordan asylmottakene skal følge opp den daglige omsorgen
- vi sikrer at asylmottaket har rutiner for hvordan de enslige mindreårige er delaktige i asylmottakets hverdag
- vi sikrer at mottakene får informasjon om sektormyndighetenes ansvar og rolle
- vi har forklaringsmodeller og verktøy som gjør komplekse prosesser lettere å forstå (filmer, nettsteder og brosjyrer)
- vi utarbeider gode maler for å arbeide med kartlegging og tiltaksplan, og lager godt opplæringsmateriell i form av veiledere og rutinebeskrivelser, slik mottakene har nødvendige verktøy for å kartlegge de enslige mindreårige og lage gode og tilpassede tiltaksplaner. Dette bidrar til å skape forutsigbarhet og retning på omsorgsarbeidet overfor enslige mindreårige i asylmottak.
- vi sørger for å gi den nødvendige opplæringen og veiledningen i arbeidet med kartlegging og tiltaksplaner til ansatte i mottak, slik at de får nødvendig kompetanse til dette.

8.5.3.1 Veiledning av følgeperson

UDI skal gjennom kontraktsoppfølging og kontroll sikre at asylmottaket ivaretar omsorgssituasjonen til den enslige mindreårige og den praktiske oppfølgingen fra følgeperson.

Gjennom kontraktsoppfølging og kontroll skal vi sikre at asylmottaket har den praktiske oppfølgingen av omsorgen fra følgepersonen.

Vi skal legge til rette for at følgepersonen får nødvendig informasjon om livet i Norge, asylprosessen og forventninger til det å være omsorgsperson. Dette får de blant annet i informasjonsmateriell til foreldre i mottak, slik som informasjonsprogram, dialoggrupper om vold og dialogbasert foreldreveiledning.

Vi skal også sikre at ansatte i asylmottak får nødvendig opplæring. De som jobber med enslige mindreårige skal ha opplæring i traumebevisst og relasjonsbasert omsorg, og kompetanse til å gjennomføre blant annet dialoggrupper om vold for enslige mindreårige og dialogbasert foreldreveiledning i de ordinære mottakene der det bor enslige mindreårige med følgeperson.

UDI skal sikre at både følgepersonen og den enslige mindreårige blir kartlagt og får nødvendig informasjon og veiledning om hva slags forventninger som stilles til rollen som følgeperson.

8.5.3.2 Oppfølging av tilsyn fra Statsforvalter

UDI har etablerte systemer for å følge opp tilsyn fra Statsforvalteren. Erfaringer fra tilsynene deles systematisk i organisasjonen og brukes aktivt til læring og forbedring. Det sikrer at funn tas videre i arbeidet med å utvikle omsorgen, blant annet gjennom endringer og tydeliggjøring i krav, rutiner og praksis, slik at kvaliteten i tilbudet kontinuerlig forbedres.

9 Referanser

Antonovsky, A. (1979). Health, stress, and coping. San Francisco: Jossey-Bass.

Antonovsky, A. (1987). Unraveling the mystery of health: How people manage stress and stay well. San Francisco: Jossey-Bass.

Antonovsky A. (2012). Helsens mysterium – Den salutogene modellen. Oslo: Gyldendal akademisk.

Brekke J.P., Roland Birkvard S., Erdal M.B., (2019) Losing the right to stay. Institutt for samfunnsforskning

Mittelmark M.B, Sagy S., Eriksson M., Bauer G.F., Pelikan J.M., Lindström B., & Espnes G.A. (ed.) (2017). The Handbook of Salutogenesis. Springer.

NOAS, Redd Barna, Norsk Folkehjelp (2020) Det barn ikke vet, har de ikke vondt av? NOAS

Hobfoll S.E., Watson P., Bell C.C., Bryant R.A., Brymer M.J., Friedman M.J. [...] & Ursano R.J. (2007) Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: empirical evidence. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes* 70 (4): 283–315.

SAMHSA. (2014). SAMHSA's concept of trauma and guidance for a trauma-informed approach. Rockville, MD.

